ION LUCA CARAGIALE

La hanul lui Mânjoală

și alte nuvele

La hanul lui Mânjoală

Apărut în 1898

Un sfert de ceas până la hanul lui Mânjoală... de-acolea, până-n Popeștii-de-sus, o poștie: în buiestru potrivit, un ceas și jumătate... Buiestrașu-i bun... dacă-i dau grăunțe la han și-l odihnesc trei sferturi de ceas... merge. Care va să zică, un sfert și cu trei, un ceas, și până-n Popești unul și jumătate, fac doua și jumătate... Acu sunt șapte trecute: ăl mai târziu până la zece, sunt la pocovnicu Iordache... Am cam întârziat... trebuia să plec mai devreme... dar în sfârșit!... de așteptat, mă așteaptă...

Așa socotind în gând, am și văzut de departe, ca la o bătaie bună de pușcă, lumină multă la hanul lui Mânjoală, adică așa-i rămăsese numele; acum era hanul Mânjoloaii - omul murise de vreo cinci ani... Zdravănă femeie! ce a făcut, ce a dres, de unde era cât p-aci să le vânză hanul când trăia bărbatu-său, acum s-a plătit de datorii, a dres acaretul, a mai ridicat un grajd de piatră, și încă spun toți că trebuie să aibă și parale bune. Unii o bănuiesc că o fi găsit vreo comoară... alții, că umblă cu farmece. Odată au vrut s-o calce tâlharii... S-au apucat să-i spargă ușa. Unul dintre ei, ăl mai voinic, un om cât un taur, a ridicat toporul și când a tras cu sete, a picat jos. L-au ridicat repede! era mort... Frate-său a dat să vorbească, dar n-a putut - amuțise. Erau patru inși. L-au pus pe mort în spinarea lui frate-său, și ceilalți doi l-au apucat de picioare, să-l îngroape undeva departe. Când să iasă din curtea hanului, Mânjoloaia începu să strige pe fereastră: hoții! și-n față-le, iacă zapciul cu mai mulți inși și cu patru dorobanți călări. Strigă pomojnicul: "Cine-i?" Hoții cei doi fugi care-ncotro! rămâne mutul cu frate-său mort în cârcă. Acu, ce te faci la cercetare? Toată lumea știa că mutul vorbește; cui putea să-i treacă prin cap că mutul nu se preface? L-au bătut până l-au smintit, ca să-i vie glasul la loc - degeaba. De atunci li s-a tăiat pofta flăcăilor să mai calce hanul...

Până să-mi treacă toate astea prin minte, am sosit. O sumă de cară poposesc în curtea hanului; unele duc la vale cherestea, altele porumb la deal. E o seară aspră de toamnă. Chirigiii se-ncălzesc pe lângă focuri... de aceea se vedea atâta lumină de departe. Un argat îmi ia calul în primire să-i dea grăunțe la grajd. Intru în cârciumă, unde fac refenea oameni mulți, pe când doi țigani somnoroși, unul cu lăuta și altul cu cobza, țârlâie într-un colț oltenește. Mi-e foame și frig - m-a răzbit umezeala.

– Unde-i cocoana? întreb pe băiatul de la tarabă.

– La cuptor.

– Trebuie să-i fie mai cald acolo, zic eu și trec, printr-o săliță, din cârciumă în bucătărie...

Foarte curat în bucătărie... și abur nu ca în cârciumă, de cojoace, de cizme și de opinci jilave - abur de pâne caldă. Mânjoloaia privighea cuptorul...

– Bine v-am găsit, cocoană Marghioalo.

– Bine-ați venit, cocoane Fănică.

– Mai s-o fi găsind ceva de mâncare?

– Pentru oameni de omenie ca dumneata, și la miezul nopții. Și repede cocoana Marghioala dă poruncă unei cotoroanțe să puie de masa-n odaie, și pe urmă s-apropie de cotlon la vatră, și zice:

– Uite, alege-ți.

Cocoana Marghioala era frumoasă, voinică și ochioasă, știam. Niciodată însă de când o cunoșteam - ș-o cunoșteam de mult; trecusem pe la hanul lui Mânjoală de atâtea ori, încă de copil, pe când trăia răposatul taică-meu, că pe acolo n-era drumul la târg - niciodată nu mi se păruse mai plăcută... Eram tânăr, curățel și obraznic, mai mult obraznic decât curățel. M-am apropiat pe la stânga ei, cum era aplecată spre vatră, și am apucat-o peste mijloc; ajungând cu mâna la brațul ei drept, tare ca piatra, m-a-mpins dracul s-o ciupesc.

– N-ai de lucru? zice femeia și s-a uitat la mine chiorâș... Dar eu ca s-o dreg, zic:

– Strașnici ochi ai, cocoană Marghioalo!

– Ia nu mă-ncânta; mai bine spune ce să-ți dau.

– Să-mi dai... să-mi dai... Dă-mi ce ai dumneata...

– Zău...

– Și eu, oftând:

– Fie, că strașnici ochi ai, coană Marghioalo!

– Dacă te-aude socru-tău?

– Care socru?... de unde știi?

– Dumneata gândești că dacă te ascunzi sub căciulă, nu te mai vede nimeni ce faci... Nu te duci la pocovnicu Iordache să te logodești cu fata a mai mare?... Aide, nu te mai uita așa la mine; treci în odaie la masă.

Multe odăi curate și odihnite am văzut în viața mea, dar ca odaia aceea... Ce pat! ce perdeluțe! ce pereți! ce tavan! toate albe ca laptele. Și

abajurul și toate cele - lucrate cu iglița în fel-de-fel de fețe... și cald ca sub o aripa de cloșcă... și un miros de mere și de gutui.

Am vrut să mă așez la masă și, după obiceiul apucat din copilărie, m-am întors să văz încotro e răsăritul să mă-nchin. M-am uitat cu băgare de seamă de jur împrejur pe toți pereții - nici o icoană. Zice cocoana Marghioala:

– Ce te uiți? Zic:

– Icoanele... Unde le ții?

Zice:

– Dă-le focului de icoane! d-abia prăsesc cari și păduchi de lemn...

Femeie curată!... M-am așezat la masă făcându-mi cruce după datină, când deodată, un răcnet: călcasem, se vede cu potcoava cizmii, pe un cotoi bătrân, care era sub masă. Cocoana Marghioala sare repede și deschide ușa de perete; cotoiul supărat dă năvală afară, pe când aerul rece năpădește-năuntru și stinge lampa. Caută chibriturile pe bâjbâite; caut eu încolo, caută cocoana-ncoace - ne-am întâlnit piept în piept pe-ntunerec... Eu, obraznic, o iau bine-n brațe și-ncep s-o pup... Cocoana mai nu prea vrea, mai se lăsa; îi ardea obrajii, gura-i era rece și i se zbârlise pe lângă urechi puful piersicii. În sfârșit iacă jupâneasa aduce tava cu demâncare și cu o lumânare. Pesemne om fi căutat mult chibriturile, că țilindrul lămpii se răcise de tot. Am aprins-o iar.

Bună mâncare! pâine caldă, rață friptă pe varză, cârnați de purcel prăjiți, și niște vin! și cafea turcească! și râs și vorbă... halal să-i fie cocoanei Marghioalii! După cafea zice cotoroanții:

– Spune să scoată o jumătate de tămâioasă...

Grozavă tămâioasă!... Mă apucase un fel de amorțeală pe la încheieturi; m-am dat așa-ntr-o parte pe pat, să trag o țigara cu ale din urmă picături chihlimbarii din pahar, și mă uitam prin fumul tutunului la cocoana Marghioala, care îmi sta pe scaun în față și-mi făcea țigări. Zic:

– Fie, cocoană Marghioală, strașnici ochi ai!... Știi ce?

– Ce?

– Dacă nu te superi, să-mi mai faci o cafea; da... nu așa dulce...

Și râzi!... Când vine jupâneasa cu cafeaua, zice:

– Cocoană, dumneavoastră stați de vorbă aici... nu științi ce-i afară...

– Ce e?

– S-a pornit un vânt de sus... vine prăpăd.

Am sărit drept în picioare și m-am uitat la ceas: zece și aproape trei sferturi. În loc de o jumătate de ceas, stătusem la han două ceasuri și jumătate? Vezi ce e când te-ncurci la vorbă!

– Să-mi scoață calul!

– Cine?... Argații s-au culcat.

– Mă duc eu la grajd...

– Ți-a pus ulcica la pocovnicu! zice cocoana pufnind de râs și ținându-mi calea la ușă.

Am dat-o binișor la o parte și am ieșit pe prispă. În adevăr, era o vreme vajnică... Focurile chirigiilor se stinseseră; oameni și vite dormeau pe coceni, vârându-se cuminți unii-ntr-alții jos la pământ, pe când pe sus prin văzduh urla vântul nebun.

– E vifor mare, zise cocoana Marghioala, înfiorată și apucându-mă strâns de mână; ești prost? să pleci pe vremea asta! Mâi de noapte aici; pleci mâine pe lumină.

– Nu se poate...

Mi-am tras mâna cu putere; am mers la grajd; cu mare greutate am deșteptat un argat și mi-am găsit calul; l-am închingat, l-am tras la scară și m-am suit în odaie să-mi iau noapte bună de la gazdă. Femeia, dusă pe gânduri, ședea pe pat cu căciula mea în mână, o tot învârtea ș-o răsucea.

– Cât am de plată? am întrebat.

– Îmi plătești când treci înapoi, răspunse gazda, uitându-se adânc în fundul căciulii.

Și pe urmă se ridică în picioare și mi-o întinse. Mi-am luat căciula ș-am pus-o-n cap, așa cam la o parte. Zic, privind pe femeie drept în lumini, cari-i sticleau grozav de ciudat:

– Sărut ochii, cocoană Marghioalo!

– Umblă sănătos!

M-am aruncat pe șea; jupâneasa bătrână mi-a deschis poarta, și am ieșit. Rezemat cu palma stângă pe coapsa calului, mi-am întors înapoi capul; peste zaplazul înalt se vedea ușa odăii deschisă, și în deschizătură, umbra albă a femeii adumbrindu-și cu mâna arcurile sprincenelor. Am ținut la pas încetinel, fluierând un cântec de lume ca pentru mine singur, până când, cotind după zaplaz să-mi apuc drumul, mi s-a ascuns vederea cadrii. Am zis: hi! la drum! și mi-am făcut cruce: atunci am auzit bine ușa bufnind și un vaet de cotoi. Gazda mea știa că nu o mai văz, intrase degrab în căldură

și apucase pe cotoi cu ușa, desigur. Afurisit cotoi! se tot vâră pântre picioarele oamenilor.

Să fi mers o bucată bună de drum. Viforul creștea scuturându-mă de pe șea. În înalt, nori după nori zburau opăciți ca de spaima unei pedepse de mai sus, unii la vale pe dedesubt, alții pe deasupra la deal, perdeluind în clipe largi, când mai gros, când mai subțire, lumina ostenită a sfertului din urmă. Frigul ud mă pătrundea; simțeam că-mi îngheață pulpele și brațele. Mergând cu capul plecat ca să nu mă-nece vântul, începui să simț durere la cerbice, la frunte și la tâmple fierbințeală și bubuituri în urechi. Am băut prea mult! m-am gândit eu, dându-mi căciula mai la ceafă și ridicându-mi fruntea spre cer. Dar vârtejul norilor mă amețea; mă ardea sub coastele din stânga. Am sorbit în adânc vântul rece, dar un junghi m-a fulgerat pân tot coșul pieptului de colo până colo. Am plecat iar bărbia. Căciula parcă mă strângea de cap ca o menghinea; am scos-o și am pus-o pe oblanc... Mi-era rău... N-am făcut bine să plec! La pocovnicu Iordache trebuie să doarmă toată lumea: m-or fi așteptat; pe vremea asta, or fi crezut oamenii, firește, că n-am fost prost să plec... Am îndemnat calul care se-mpletecea parcă băuse și el...

Dar vântul s-a mai potolit; s-a luminat a ploaie; lumină cețoasă; începe să cearnă mărunt și-nțepos... Îmi pun iar căciula... Deodată sângele începe iar să-mi arză pereții capului. Calul a obosit de tot; gâfâie de-necul vântului. ÎI strâng în călcâie, îi dau o lovitură de biciușcă; dobitocul face câțiva pași pripiți, pe urmă sforăie și se oprește pe loc ca și cum ar vedea în față o piedică neașteptată. Mă uit... În adevăr, la câțiva pași înaintea calului zăresc o mogândeață mică sărind și țopăind... Un dobitoc!... Ce să fie?... Fiară?... E prea mică... Pun mâna pe revolver; atunci auz tare un glas de căpriță... Îndemn calul cât pot; el se-ntoarce-n loc și pornește-napoi. Câțiva pași... și iar stă sforâind... Iar căprița... îl opresc, îl întorc, îi dau câteva lovituri, strângându-l din zăbală. Pornește... Câțiva pași... Iar căprița... Norii s-au subțiat de tot; acuma văz cât se poate de bine. E o căpriță mică neagră; aci merge, aci se-ntoarce; aruncă din copite; pe urmă se ridică-n două picioare, se repede cu bărbița în piept și cu fruntea înainte să-mpungă, și face sărituri de necrezut și mehăie și fel-de-fel de nebunii. Mă dau jos de pe cal, care nu mai vrea să meargă în ruptul capului, și-l apuc scurt de căpăstru: mă aplec pe vine-n jos: "Ța-ța!" și chem căprița cu mâna parcă aș vrea să-i dau tărâțe. Căprița se apropie zburdând mereu. Calul sforăie nebun, dă să se smucească; mă pune în genunchi, dar îl țiu bine. Căprița s-a apropiat de

mâna mea: e un ied negru, foarte drăguț, care se lasă blând sa-l ridic de jos. L-am pus în desaga din dreapta peste niște haine. În vremea asta, calul se cutremură și dârdâie din toate încheieturile ca de frigurile morții.

Am încălecat... Calul a pornit năuc.

De mult acum, mergea ca praștia sărind peste gropi, peste moșoroaie, peste bușteni, fără să-l mai pot opri, fără să cunosc locurile și fără să știu unde mă ducea. În goana asta, când la fiecare clipă îmi puteam frânge gâtul, cu trupul înghețat și capul ca-n foc, mă gândeam la culcușul bun pe care-l părăsisem prostește... De ce? Cocoana Marghioala mi-ar fi dat mie odaia ei, aminteri nu mă poftea... Iedul se mișca în desagă să se așeze mai bine: mi-am întors privirea spre el: cuminte, cu capul deștept scos afară din desagă, se uita și el la mine. Mi-am adus aminte de alți ochi... Ce prost am fost!... Calul se poticnește; îl opresc în silă; vrea să pornească iar, dar cade zdrobit în genunchi. Deodată, printr-o spărtură de nori se arată felia din urmă aplecată pe o rână. Arătarea ei m-a amețit ca o lovitură de măciucă la mir. Mi-era în față... Atunci sunt două luni pe cer! eu merg la deal: luna trebuie să-mi fie în spate! Și mi-am întors repede capul, s-o văz pe cea adevărată... Am greșit drumul! merg la vale... Unde sunt? Mă uit înainte; porumbiște cu cocenii netăiați; la spate, câmp larg. Îmi fac cruce, strângând de necaz calul cu pulpele amorțite ca să se ridice - atunci, simț o zvâcneală puternică lângă piciorul drept. Un țipăt... Am strivit iedul! Pun mâna iute la desagă: desaga goală - am pierdut iedul pe drum! Calul se scoală scuturându-și capul ca de buimăceală; se ridică în două picioare, se smucește-ntr-o parte și mă trântește în partea ailaltă; pe urmă o ia la goană pe câmp ca de streche și piere-n întunerec. Pe când mă ridic zdruncinat, auz foșneală pântre coceni și un glas de om din apropiere, tare:

– Tiu! Ța-ța! Ptiu! Ucigă-te toaca, duce-te-ai pe pustii!

– Care-i acolo? strig eu.

– Om bun!

– Care?

– Gheorghe!

– Care Gheorghe?

– Nătruț... Gheorghe Nătruț care păzește la coceni.

– Da nu vii încoace?

– Ba iaca viu.

Și din coceni, se arată umbra omului.

– Mă rog, frate Gheorghe, unde suntem noi aicea? am rătăcit cu viforul ăsta drumul.

– Da unde vreai dumneata să mergi?

– La Popeștii-de-sus.

– Ehei ! La pocovnicu Iordache.

– Ei da.

– Apoi, n-ai rătăcit drumul... da mai ai de furca până-n Popești... Aicea ești d-abia în Hăculești.

– În Hăculești? am zis cu bucurie. Atunci sunt aproape de hanul lui Mânjoală...

– Uite-l colea; suntem în spatele grajdului.

– Hai de-mi arată drumul, să nu-mi rup gâtul tocm-acuma.

Rătăcisem vreo patru ceasuri...

În câțiva pași am ajuns la poartă. La odaia cocoanii Marghioalii lumină, și umbre mișcă pe perdea... A avut parte cine știe ce alt drumeț mai înțelept de patul cel curat! Eu oi fi rămas să capăt vreo laviță lângă cuptor. Dar noroc! cum am ciocănit, m-a și auzit. Jupâneasa bătrână a alergat să-mi deschiză... Când să intru, mă împedic pe prag de ceva moale - iedul... tot ăla! era iedul gazdii mele! A intrat și el în odaie și a mers să se culce cuminte sub pat.

Ce să spui? Știa femeia că mă-ntorc?... ori se sculase de dimineață?... Patul era nedesfăcut.

– Cocoană Marghioalo! atât am putut să zic, și vrând să mulțumesc lui Dumnezeu că m-a scăpat cu viață, am dat să ridic dreapta spre frunte.

Cocoana mi-a apucat repede mâna și, dându-mi-o în jos, m-a luat cu toata puterea în brațe.

Parcă văz încă odaia ceea...

Ce pat!... ce perdeluțe!... ce pereți!... ce tavan!... toate albe ca laptele. Și abajurul și toate cele lucrate cu iglița în fel de fel de fețe... și cald ca sub o aripă de cloșcă... și un miros de mere și de gutui.

Aș fi stat mult la hanul Mânjoloaii, dacă nu venea socru-meu, pocovnicu Iordache, Dumnezeu să-l ierte, să mă scoată cu tărăboi de acolo. De trei ori am fugit de la el înainte de logodnă și m-am întors la han, până când, bătrânul, care vrea zor nevoie să mă ginerească, a pus oameni de m-au prins și m-au dus legat cobză la un schit în munte: patruzeci de zile, post, mătănii și molitve. Am ieșit de-acolo pocăit: m-am logodit și m-am însurat.

Tocma-ntr-un târziu, într-o noapte limpede de iarnă, pe când ședeam cu socru-meu la lafturi, după obiceiul de la țară, dinaintea unui borcan de vin, aflarăm de la un isprăvnicel, care sosea cu cumpărături din oraș, că despre ziuă stătuse să fie foc mare la Hăculești; arsese până în pământ hanul lui Mânjoală îngropând pe biata cocoana Marghioala, acu hârbuită, subt un morman uriaș de jăratic.

– A băgat-o în sfârșit la jăratic pe matracuca! a zis socru-meu râzând.

Și m-a pus să-i povestesc iar istoria de mai sus pentru a nu știu câtea oară. Pocovnicul o ținea într-una că în fundul căciulii îmi pusese cocoana farmece și că iedul și cotoiul erau tot una...

– Ei aș! am zis eu.

– Era dracul, asculta-mă pe mine.

– O fi fost, am răspuns eu, dar dacă e așa, pocovnice, atunci dracul te duce, se vede și la bune...

– Întâi te dă pe la bune, ca să te spurce, și pe urmă știe el unde te duce...

– Da dumneata de unde știi?

– Asta nu-i treaba ta, a răspuns bătrânul; asta-i altă căciulă!

Păcat... (Caragiale)

Apărut în 1892

I

Un băietan voinic - barba de-abia-i mijește, și sub căciulă de oaie părul creț și des... și niște ochi blânzi - și mintos tânăr. Când a plecat de acasă să meargă la București p-atâția ani în școli, mama lui - de treabă femeie! - l-a sărutat de-atâtea ori, i-a potrivit părul, i-a netezit căciula și iar l-a sărutat, și i-a zis:

– Niță, mamă, te duci frumos și sănătos: să-ți ajute Dumnezeu și Maica Domnului să-mi vii înapoi tot așa!

Și cât era de cuminte bătrânica nu s-a mai putut stăpâni… a biruit-o plânsul. De multe ori a dat el să plece; și ea l-a ținut să-l mai mângâie încă. Lui îi ardea să se ducă, și măcar că-i era dragă mama parcă avea acum necaz pe ea că-i prea întârziază plecarea. A plâns și el, ce-i drept, de plânsul ei dar, pe când ochii-i erau triști, închipuirea zbura cu bucurie pe drumul ce i se deschidea lung și necunoscut înainte.

Trei ani de-o neclintită monotonie... Aceleași ceasuri... aceiași pași... trei ani întregi! Al patrulea, deși se anunțase de la început a urma aceeași neabătută cale, păstra pentru mai târziu o noutate, o ciudată surprindere.

Alături cu seminarul, o casă veche boierească... De la ferestrele și de pe pridvorul din spatele ei, se vedea peste zid în curtea de recreație a școlii. Odată, într-o zi de sărbătoare, Niță se plimba singur prin curte cu o carte în mână: rămăsese în școală să se prepare de examenele apropiate. Era o dogmă încâlcită: el ocolea curtea repețind pe de rost cu cartea-nchisă-n mână. Anevoie se putea ține minte așa fraze torturate... Deschise iar cartea...

Trecând prin dreptul zidului, seminaristul tresări; un ghemotoc de hârtie îl lovi pe mână și alunecând peste cartea deschisă sări cât colo înaintea lui. Niță se opri pe loc... Neapărat iar o glumă a vreunui camarad... un miez de pâine muiat în cerneală... sau cine știe ce.

Se uită-mprejur... în curtea școlii nimeni... Lovitura venise dinspre casele de-alături... Ridică ochii în sus și văzu la cea mai apropiată fereastră vecină, care era deschisă, perdelele mișcându-se ca și cum ar fi fost cineva ascuns îndărăt... Ce-o fi?

Să vedem... Seminaristul s-aplecă și luă ghemotocul: era ceva înfășurat înăuntru... Voi să-l desfacă. O înțepătură... Un ac cu gămălie! Ce păcăleală

proastă! Supărat trânti ghemotocul și începu să șteargă degetul împuns în vârful căruia, după fiece storsătură, creștea repede la loc o mărgea mare roșie.

Ghemotocul izbit cu necaz în pământ se desfăcu... Între cutele lui o floare!... Cu mirare și cu mai multă luare aminte ca-ntâia oară, el ridică binișor hârtia... în adevăr era o garoafă - ca sângele ce-i curgea din deget - ruptă de curând...

Desfăcu atunci mai bine... Ceva scris...

Trupul tânăr se simți furnicat din creștet până-n tălpi de un fior fierbinte... Căldura toată i se urcă la frunte... Ascunse în sân hârtia și floarea, cercetă de jur împrejur cu ochii să nu fi văzut cineva din școală cele petrecute, și fugi înăuntru fără a mai cuteza să ridice ochii la fereastra unde se mișcau perdelele.

Bolnav... Friguri și bătaie de inimă, încât nu se putea ține pe picioare. Părintele-director s-a convins că e rău băiatului și l-a trimis să se odihnească. Niță s-a suit în dormitor, s-a aruncat în pat, a scos din sân floarea și biletul ș-a citit încă odata, iar, și mereu:

"Ești frumos... Dacă ai vrea, te-aș iubi mult".

...Dacă ar vrea!...

Cine să fie? El nu e copil, e flăcău, de douăzeci și trei de ani... Cine?... 0 femeie!

Bolnavul sare din pat, iese din dormitor și fără să mai anunțe pe cineva, după cum cere regulamentul, iese pe poartă. Pe dinaintea caselor vecine, el își potolește pasul și trece peste drum ca să poată apuca toată fațada dintr-o singură căutătură. Ferestrele de la pod toate închise și perdelele lăsate.

El știe că e frumos... Mama i-a spus-o adesea, poate mai adesea fetele din sat, dar desigur mai mult decât toate sora lui Cuțiteiu, Sultana, care nu i-a spus-o niciodată... Cu dragoste amestecată și cu puțină mândrie zâmbește el când îi vine acum în minte mama lui.

S-a înserat bine și seminaristul tot se plimbă de colo până colo pe dinaintea casei unde se află acea femeie care l-ar iubi mult “dacă ar vrea el”... Clopotul pentru cină sună la școală. Asta-l deșteptă; el grăbește și intră.

Sunt toți la masă; lui nu-i e foame... Merge și se culcă așezând sub pernă biletul și garoafa, după ce iarăși privește îndelung icoana acelor vorbe, pe care de-acu nu le mai poate uita vreodată.

Zgomotul celorlalți băieți venind în dormitor îl supără foarte. La intrarea lor, el vâră iute mâna sub căpătâi, apucă bogăția ascunsă și stă nemișcat... Unii îl întreabă câte ceva... nu înțeleg bine ce... el nu suflă, prefăcându-se adormit.

Aproape de miezul nopții. Dorm în sfârșit toți. Niță se scoală încetinel și cu cea mai mare precauție iese; găsește ușa sălii pe pipăite și coboară în curte... La fereastră lumină... geamurile deschise și perdelele lăsate. El rămâne cu ochii pironiți acolo, rătăcind în altă lume, pe care o visase parcă adesea, dar nu spera s-o vază vreodată.

Flăcăul își umflă pieptul, întinzându-și brațele amorțite de friguri, până-i trosnesc încheieturile, când perdelele se dau într-o parte și o femeie pune mâna pe geamuri să le închiză. Seminaristul îngheță; vrea să strige; dar nu poate, și până să treacă efectul loviturii, fereastra e închisă, perdelele lăsate la loc și lumina stinsă.

Se apropie de ziuă când tânărul se hotărăște să se-ntoarcă-n dormitor... Se trântește pe brânci în pat, își reazimă inima, în care simte o strânsoare nedefinită, pe mâna dreaptă, și pe cea stângă fruntea caldă - adoarme și doarme dus până la clopotul de gustare.

Trei nopți de pândă... patru... cinci... și tot atâtea zile mai grele ca nopțile: ceasuri de cursuri și de meditații... zgomotul camarazilor, neputința de a sta singur cu închipuirea lui... și frigurile... și ferestrele tot închise... și perdelele veșnic lăsate.

Doctorul, un om de spirit, când părintele-directorul i-a prezentat pe Niță, l-a mângâiat pe tânăr, apucându-l în glumă de tuleele din barbă și-a zis:

– N-are nimic, părinte; să se plimbe mai des... și-i trece.

Duminica... în sfârșit!

Niță a fost îndemnat de camarazi și de părintele-directorul să iasă la plimbare; el a preferit să stea la școală ca să se poată ajunge cu lecțiile, rămase-n urmă din pricina frigurilor... Firește că superiorul a fost încântat de atâta sârguință.

Dejunul s-a isprăvit... Acum școala este iar deșartă. Silitorul seminarist trece către curtea din fund... Dar dacă ferestrele or fi tot închise?... Nu - și n-apucă să ridice ochii doritori și vede venindu-i prin aer un nou ghem care-ntr-o clipă îi cade la picioare... Asta nu mai e prins cu un ac – e legat cu o cordeluță roșie:

"Treci la miezul nopții... Te aștept... 0 să vezi cât te iubesc".

Și nici o mișcare la perdele... nici o arătare!... Ziua trece încet... e însă uneori atâta dulceață și-n chinul așteptării! Dar noaptea! niciodată n-au adormit seminariștii așa de târziu!... Din norocire, mai pe urmă nici o piedică.

Sare peste poartă făra zgomot și se-ndreptă sigur spre ținta știută. O femeie în umbra gangului!... El se oprește înecat. Ea îi șoptește: "Vino, te așteaptă!..." Atunci... nu e chiar asta!

El se lasă să-l ia de mână și să-l ducă prin întuneric încetișor. O scară strâmtă... încăperi întunecoase... iar câteva trepte. Voinicul merge machinal, lăsându-se târât ca un copil somnoros de mâna femeii. La fiece pas nesigur, la fiece șovăire, o oprire de un moment, o povățuire discretă, o șoaptă de încurajare și înainte!

Se opresc... Femeia îl lasă de mână... O clipă, părăsit în locul orb și necunoscut, el e-n pierzare - o coloană aplecată căreia i s-ar smulge propteaua de siguranță - aude urechile cum îi țiuiesc de tare și simte genunchii părăsindu-l.

Acum femeia lovește surd cu vârful unghiilor pe o ușă - sunt lângă o ușă - care îndată se deschide.

E lumină înăuntru - lumină albastră... un albastru molcom și leneș... Femeia care l-a condus prin întuneric îl împinge binișor în lumină. Coloana cedând se apleacă, cu toată greutatea trupului puternic de douăzeci și trei de ani, în albastru... și ușa se-nchide pe dinafară.

Vorbe?... încap vorbe?

Cum o femeie știe alinta - cum degetele ei delicate se înfig în mușchii încordați - și gura ei rece ca gheața și ochii ei beți - și puful mărunt de pe obrajii aprinși zbârlit de fiori - încovoiala lângedă a trupului - izbiturile inimei ei de pereții sânului - și mirosul fără nume ce-i radiază din rădăcinile părului - și cât e de bine să te părăsești în stăpânirea acestor atâtea simțiri ce te-nvăluiesc din toate părțile ca niște vârteje de aburi calzi saturați de esența adormitoare...

Cu vorbe să le spun?... Astea se simt și se gândesc, de spus nu se pot spune... A fost o smăcinare a sufletului dulce și dureroasă, o exaltare a simțirii, îngrozitoare și delicioasă.

Multe nopți asemenea și fiecare neasemănate... Libațiuni sub razele lămpii albastre; toate nebuniile închipuite și neînchipuite; anecdote picante de care el avea un repertoriu popular așa de bogat; scene de gelozie fără cuvânt și din chiar senin; și jocuri, și mușcături; și lupte atât de inegale,

pentru ea ca putere, pentru el ca farmec... ș-apoi, după atâta oboseală, povestirea reciprocă a celor întâmplate mai înainte de a se cunoaște.

El avea puțin de povestit... Așa era de strâmt satul în care trăise și așa de puțin însemnată viața lui până când "l-a înțepat un ac cu gămălie!..." Șiret țăranul - ține mult la aceasta cădere de frază; știa el bine că, însoțită de sugerea degetului înțepat și de o privire pe sub sprâncenele posomorâte cu bunătate, are să fie cu prisos răsplătită.

Ea însă avea mai multe de spus, și povestea ei era destul de tristă. Cinci ani de viață cu un om istovit, apoi nebun și paralitic; în urmă, văduvă, cu un copil bolnav și capiu - o fetiță, care roade și mănâncă lucrurile din casă și care trebuie păzită foarte de aproape să nu dea foc. Interese mari... o avere colosală... consiliu de familie... soacră și cumnați - niște creaturi aspre și brutale, care fac împrejuru-i o poliție dezgustătoare.

Și aci, față cu fraza lui de predilecție, venea așa de potrivit:

– Închipuie-ți ce sete mi-e de viață! ce dor îmi era de tine!

Căldura strânsă atâta vreme în ființa aceea frumoasă se revărsa acuma-n afară ca o pornire nebiruită: a fost pentru el scurtă dar plină acea vreme fericită.

S-a sfârșit însă.

El a trebuit să renunțe la ea, când între ei s-a ridicat zidul consiliului de familie. Acesta firește nu putea îngădui o așa rătăcire... Plângeri... revoltă - de prisos. O ultimă sforțare din partea disperatului a fost întâmpinată într-un chip decisiv.

Când seminaristul a îndrăznit să nesocotească recomandațiile imperioase ce-i fuseseră comunicate și să calce pragul, pe care altădată pășea la fericirea ce-o socotea un drept câștigat, scump a trebuit să-și plătească pasul imprudent. A fost o maltratare meritată poate, dar oricum prea sălbatecă. Zbirii însărcinați cu corecțiunea cutezătorului au făcut exces de zel: nenorocitul, luat fără veste, a fost strivit de lovituri... capul spart, pieptul călcat cu călcâiele. În stare de completă nesimțire, a fost aruncat în poarta școalii, unde l-au găsit, a doua zi dimineața, oamenii de serviciu, mai mult mort decât viu.

Toate alergăturile și stăruințele părintelui-directorul ca să facă a se descoperi și pedepsi criminalii, care atentaseră așa de crunt la viața elevului favorit, au trebuit să înceteze. Bătrânul a fost chemat înaintea înaltelor fețe păstorești. Acelea i-au adus aspre mustrări că nu-și vede de datorie, că nu îngrijește destul de serios de moralitatea școlarilor, și l-au făcut să înțeleagă

că dacă voiește să mai rămână director n-are să se mai amestece în cele ce se întâmplă afară de poarta seminarului: asta e treaba obrazelor judecătorești, nu a celor bisericești!

Niță a stat mult între viață și moarte; luni întregi au trecut până să se poată întrema. El n-a murit din asta; dar poate că nopțile pe care mama, chemată în grabă, le-a petrecut la căpătâiul nenorocitului, să-i fi scurtat zilele bietei bătrâne. De atunci el a rămas cu o boală de inimă, care i-a cauzat până la moarte multe momente neplăcute.

Dar era întremat... El porni să caute norocul pierdut... Prea târziu... Casele se dărâmau și lucrarea începuse din aripa unde altădată era odaia albastră... Femeia murise. Copila bolnavă era într-un institut de educație în străinătate. Consiliul de familie nu stătea cu mâinile în sân.

Mai întâi o resemnare sfântă, apoi puțin câte puțin, dacă nu uitarea, cel puțin potolirea dorului sub grămădirea anilor. Zece ani!... Seminaristul este acuma preot - preotul Niță din Dobreni - om așezat și foarte bine văzut de toată obștea.

De dimineață orașul de reședință al județului e foarte animat - târgul anual. Preotul Niță umblă prin strada mare cum se umblă la târg de colo până colo, ori încotro, fără o țintă hotărâtă...

Înaintea cafenelii din centru e strânsă lume multă, care privește la ceva și râde în gura mare... Poate un animal savant, care denunță vârsta și vițiile spectatorilor: ori vreo paiață... ori altceva... Grămada de lume sporește necontenit... Popa urmează după mulțime. Pe trotuarul cafenelii pe scaune și-n picioare stau nobilii orașului - reprezentanții județului în vacanță parlamentară, membrii tribunalului, funcționari de la prefectură, primărie, casierie, ofițeri; de jur împrejur lumea pestriță de toate treptele stă în semicerc. În mijloc se petrece comedia. Popa Niță se vâră și el.

Ce este? Ce face atâta senzație?

Un copil de vreo opt-nouă ani, zdrențăros și murdar, cu picioarele goale, îmbrăcat în haine nepotrivite - un gheroc mare, a cărui talie îi vine până la glezne, în cap cu un cilindru turtit - face caraghiozlâcuri.

Este un mititel măscărici foarte destrăbălat - jigărit, și galben, pulpele-i uscate care se văd prin sfâșietura nădragilor sunt pline de jupuituri. Așa de prăpădit, este totuși foarte îndrăzneț. Fumează o țigară lungă, se strâmbă într-un chip straniu, păcălește și înjură pe boieri chemându-i după porecla știută. Începe să cânte un cântec rușinos jucând ciamparalele, făcând gesturi și mișcări neiertate... Lumea face un haz nespus... O țărancă bătrână, care e-

n rândul întâi al spectatorilor, rușinată de refrenul pe care copilul i-l aruncă ei cu o intenție diabolică, își caută loc să scape de privirile întoarse asupră-i, se-nchină și zice depărtându-se:

– Cine știe ce păcate! Să ferească Dumnezeu pe orice copil!

Mititelul, obosit, s-a oprit: merge să salute foarte comic cu cilindrul lui enorm pe boieri, și s-așează pe un scaun picior peste picior alături cu domnul senator... Altă țigară... Domnul senator îl tratează cu cafea și rom. Alt "amic" îl mai îmbie încă cu un păhărel... și încă unul...

Copilul se scoală și-ncepe iar jocul... Acu mișcările și gesturile sunt și mai deșucheate... Cu-ncetul însă membrele pierd siguranța și simetria mișcărilor; cântecul e surd, articularea inegală... Încă o strofă!... Dar gâfâiala îl îneacă... Cântărețul se oprește un moment clătinându-se, moale de mijloc: e galben ca ceara; ochii-i crucesc stinși în fundul capului... O sforțare, excitat de îndemnul unanim al amatorilor!... Oftează adânc, dă să ridice piciorul, se-nvârtește-n loc și trupușorul zdrobit atâta se prăbușește greu pe marginea trotuarului. - Beat mort!

Se grămădise lume prea multă... circulația din obor în oraș era întreruptă. Polițaiul chemă pe un vătășel care ridică de acolo pe micul desfrânat, ca să risipeasca aglomerația.

Popa Niță, cu pumnii încleștați se sui pe trotuar și apostrofa, cu accentul celei mai mari indignări pe cei ce râdeau:

– E păcat, domnilor! gândiți-vă! Creștini!... Frumos!... Mare păcat!

Se-nțelege că lumea care s-amuzase așa de bine n-a găsit nicidecum la locul ei apostrofa moralistului și i-a plătit-o cu sarcasme groase. Popa nu-și putea găsi liniștea: el bătea nervos cu degetele pe tabla de marmură a mesii, mormăind între dinți fel de fel de exclamații de indignare.

Cafegiul, care știa multe, fu gata ca să-i dea toate amănuntele asupra acelui copil. De necrezut, dar adevărat... și popa ascultă încremenit:

E un copil de familie bună. - O văduva a unui boier nebun. -Înamorată cu un băiat de la țară, un seminarist. - Însărcinată. - Rușinea lumii. - Merge să nască la moșie. - Moartă din facere. - Copilul e aruncat; crește la o țărancă bătrână care moare ș-aceea și el rămâne pe drumuri. - Aci în oraș e pripășit de vreo șase luni: a venit să cerșească și, fiind drăcos de fel, din jucărie-n jucărie a ajuns în halul ăsta. - O fată bolnavă, fugită de la școală prin străinătăți, ajunsă rău pe acolo; găsită pe urmă de epitropi și-ntoarsă în București: aci fuge cu un ofițer, de la ofițer pleacă cu altul. - Cu băiatul a vrut să-și facă pomană un cizmar: l-a luat ucenic: aș! pungașului nu-i ardea

de lucru - soi rău! învățat să ceară, să fumeze și să bea. Meșterul l-a bătut odată părintește; neprocopsitul a fugit, și de atunci trăiește așa; spune obrăznicii, măscări, caraghiozlâcuri, și capătă și el o bucățică de pâine; se-nțolește de la unul ș-altul de pomană, și doarme Dumnezeu știe unde-l ajunge oboseala. - Istoria asta de-altminteri tot orașul o știe; de-aia-l și cheamă "Mitu Boerul".

Popa cu coatele pe masă, strângându-și tâmplele în pumni, rămase înecat de sudoare, cu ochii țintiți la o muscă ce umbla mărunțel pe tabla de marmură albă: el urmări insecta până la marginea mesii. Ce socoteală s-o fi făcut în capul cel mic cât un bob de mac, nu se poate spune; destul că musca stete pe loc, își dezmorți labele de dinapoi împleticindu-le una de alta, își netezi frumos mustățile cu labele de dinainte, apoi deodată se-nalță și pieri. Omul, deșteptat, se ridică de pe scaun și ieși.

Cercetări zadarnice... Nu putea găsi copilul. Toate informațiile vătășeilor de noapte erau greșite: la cazarma pompierilor, nu era... în gangul poștii, nu... sub șopronul primăriei asemenea: nici aici, nici acolo. Trei, patru ceasuri de goană după o știre exactă. În piață, vătășelul știe că Mitu Boerul a intrat adineaori cu mai mulți ofițeri și funcționari la cafeneaua din colț, unde "Cântă fetele teatru".

A făcut o nepomenită senzație popa intrând cu figura lui sperioasă în localul muzelor profane.

– Uite și părintele! a strigat procurorul cu tonul de satisfacție cu care se întâmpină de regulă un musafir întârziat. Iar una dintre cântărețe, care ședea pe genunchii casierului la aceeași masă cu tânărul magistrat a adăogat:

– Blagoslovește, taică părinte!

Atunci s-a pornit un hohot, aplauze, tropăituri, șuiere, răcnete: "Bravo, popa! Bis popa!" – Infernal! o menajerie care arde...

Succesul colosal și spontaneu n-a afectat câtuși de puțin pe omul nostru: zgomotul din fundul acestui suflet covârșea furtuna veselă de-afară. Popa a-naintat hotărât până în mijlocul sălii, a căutat cu ochii în toate părțile și a plecat grăbit de sub ploaia de râsete, de glume răutăcioase și de huiduieli...

Nu e nici aici... Dar nu se poate să se întoarcă la gazdă singur... Peste putință... înainte!... încă un vătășel; poate la sfântul Ioan în curtea bisericii; doarme băiatul uneori și acolo, când e vremea bună...

...Era în adevăr acolo...

La spatele altarului, unde un felinar din răspântie aruncă razele-i afumate, se odihnea mototolit, cu capul pe un mormânt fără nume nici îngrădeală, un om mic... Tocmai acuma luă seama preotul cât umblet făcuse și se așeză jos să-și potolească mișcările inimii. El întinse cu sfială mâna spre capul băiatului: atunci simți distinct la arătătorul drept o înțepătură de ac... Da - era aci lângă el, pe pământul gol, rodul nopților petrecute în lumina albastră. Copil în război cu lumea, așa de timpuriu, el parcă-ntr-adins poposise lângă altar, doar o putea intra pe furiș sub ochiul lui Dumnezeu, care de când îl împinsese la viață, nu se-ndura să-i arunce o dată măcar o căutătură.

"Doamne! șopti popa plin de obidă: uite-te la el Doamne, uite-te și la el!"

Și apucând bine în brațe mototolul adormit, se sculă puternic în picioare și porni. Băiatul, deșteptat de zguduială, mormăi somnoros o înjurătură și adormi iarăși în brațele care-l strângeau cu atâta patimă.

Pe stradele întunecate ale orașului, omul care-și ducea comoara avu norocul să nu dea de nici o piedică: era ceasul când și felinarele pot fi stinse, când și vătășeii trebuiesc să doarmă. Ajunse la gazdă, deșteptă vizitiul și pe hangiu, plăti și plecă. A doua zi, înainte de nămiezi, erau în Dobreni acasă.

Preoteasa nu putea fi tocmai mulțumită de ce-i adusese bărbatul de la târg. Nu-i puțină greutate să aduci la o stare cuviincioasă un așa gunoi de copil. Tot trupul îi era numai jupuieli și bube din pricina scărpinăturilor și necurățeniei. Câte lăuturi, câte leșii și alifii au trebuit ca să ridice treptat de pe ființa părăsită coaja în care o înveliseră atâția ani de mizerie!

Copilul s-a lăsat bucuros să facă cu el ce-au vrut. Mai greu de tămăduit decât bubele erau apucăturile și năravurile. Până la urmă însă și acestea au fost să fie învinse; povețele, blândețea, o vorbă aspră la soroace, devotamentul oamenilor buni care-l luaseră la sânul lor cald, și mai ales o boală îndelungată au gonit dacă nu cu desăvârșire, cel puțin în cea mai mare parte și pornirile și deprinderile rele. Nu e peste putință grădinarului priceput și răbdător să îndrepteze un copăcel fraged pornit să crească strâmb.

Când, scăpat cu totul de vermină, l-au îmbrăcat într-o duminică în haine nouă - mintean cu șireturi de fir, ițărași albi cu șnur negru de mătase și pălărie cu panglicuță tricoloră, și i-a zis părintele: "Să le porți sănătos, Mitule! să crești mare, cu minte și noroc!" copilul a pus mâinile în

buzunare, s-a privit serios și-ndelungat în oglindă și s-a pornit pe un râs... și râzi! De râsul lui a-nceput să râză și femeia și bărbatul. Dar când s-a întors copilul cu fața la ei și li s-au întâlnit privirile, părintele l-a luat în brațe, l-a sărutat de multe ori și s-a pornit pe un plâns... și plângi!... ș-a început și copilul și femeia.

S-au dus pe urmă la biserică. Mitu în hainele nouă a făcut senzație... Mai ales femeile care mai de care l-au alintat, că era și un copil curățel.

Atâta numa rău de tot: Mitu era bolnav - tusă seacă, dureri la lingurea, nu mânca nimic și câtu-i ziua-l trăgea la somn.... Friguri?... Deochi?... Lingoare?...

Era boală câinească... zăcea pe prispă la soare... d-abia se mai târa... Doftorii, descântece, degeaba: se gunoia, se istovea văzând cu ochii! Scurtă căuta să fie bucuria, și cu cât omul o vedea scurtându-se cu atât îi creștea fioroasa închipuire că azi, mâine o să se sfârșească fericirea găsită pe neașteptate... Iată acuma se stingea de tot lumina ce-i răsărise în cale fără veste... văpaița era pe isprăvite.

Preotul ațipise despre ziuă îmbrăcat... Femeia sta tot deșteaptă lângă bolnav, care dormea de o zi și mai bine. Ea puse mâna pe obrazul copilului - rece; aplecă urechia la gura lui deschisă – nimic!

– Scoal', părinte! țipă ea îngrozită... Nu mai suflă!

Omul sări în picioare, luă băiatul în brațe și fugi în curte strigând:

– Săriți, oameni buni! săriți!

Se arătă peste culmea dealului soarele... O mulțime de bărbați și mai ales de femei se strânse. Preotul pusese copilul țeapăn pe prispă și-l bocea în genunchi... O femeie ținea lumânarea.

Dar nu-i mort încă... Un descântec cu apă neîncepută... Copilul pare că mișcă... îl ridică de mijloc încetinel... El deschide lin ochii, răsuflă și zice cu glasul stins:

– Mi-e foame!

Bun doftor aerul Dobrenilor! Acea ființă curățită pe dinafară trebuia și pe dinăuntru primenită: asta era treaba lui și a luat-o foarte binevoitor asupră-și. A fost dureroasă și crudă operație; dar era neapărată și din norocire a izbutit.

Băiatul scăpat cu desăvârșire, sânge proaspăt începu să-i rumenească obrajii, așa de veștezi mai înainte, și să umple ochii lui posomorâți și-ntunecoși până aci, de lumină și veselie. Fusese o luptă extremă, înfricoșată; viața pășea acuma-nainte strălucitoare și mândră de așa biruință.

Pe când preoteasa Sultana atârna în biserica din Dobreni o icoană frumoasă dăruită Maicii Domnului pentru că-i dăruise ce a fost rugat-o ea, în orășelul de reședință era oarecare mișcare la cafeneaua din centru: se aflase de urma lui Mitu Boerul.

Dispariția lui nu putuse trece neluată în seamă: era o pagubă reală pentru atâția amatori de giumbușuri. Nu se știa ce să fie: fugise?... murise? În sfârșit se aflase adevărul. O notiță publicată în gazeta locală arăta că, în vremea bâlciului, un popă de țară, care umblase noaptea beat pe la café-chantant, întrebase din vătășel în vătășel despre băiat... Popa desigur îl luase...

Procurorul luă afacerea în mână și, "cu o inteligență și un zel care-i fac adevărată onoare" descoperi că "victima raptului" se află la popa Niță din Dobrenii-de-plai. Atunci tânărul magistrat, însoțit de forța publică, a plecat la cuvenita cercetare locală…

Revoltat că vrea să-i ia băiatul, preotul a făcut o elocuentă apărare a cauzei sale.

Un copil bântuit de foame; în prada unor porniri rușinoase și omorâtoare chiar pentru un om copt; desfrânat prin îndemnul lumii batjocoritoare, nesățioase de petreceri... Scăpat de așa vitregă soartă, întors de la o atât de rătăcită cale - de la moarte la viață... Dormea pe pământul gol, bolnav și abătut, cu trupul fript din creștet până în tălpi de pecingine murdară, cu inima smintită de ticăloșie... Ce-ar fi făcut copilul ăsta fără adăpost nici milă, când ar fi început zloata și gerul? - Ar fi murit pe o grămadă de gunoi, ca un câine hărbar fără stăpân. Și să zici c-ar fi putut înfrunta atâta vijelie înverșunată! ce-ar fi ajuns?... Spitalul de nebuni... Temnița... Ocna!

Cuvântul oratorului câștigase aproape pe toți asistenții... Se vedea pe chipurile tuturor o impresie binevoitoare. Procurorul a răspuns însă scurt și răspicat:

– Popo, nu poți secuestra minorul! minorul trebuie restituit cui de drept; legea e cu el, legea protege pe minori!... Dura lex, sed lex!

Tonul magistral și sever, cuvintele înalte și demne ale procurorului, neapărat că trebuia să răstoarne impresia ce preotul obținuse cu elocuența-i sentimentală. Și notarul începu să scrie, sub dictatura omului legii, procesul-verbal…

Era hotărât: îi lua copilul! El nu-l putea lăsa însă... Dar... i-l ia!

Popa clipi aiurit și văzu înainte sânge... Chiar pentru o faptă sau numai pentru o demonstrație, însă și n-ar fi putut-o spune - el se repezi în odaie și luă pușca din cui, când cumnatu-său Cuțiteiu, primarul, om văzut și umblat prin multe, intră după el și-l apucă de mână... Și popa înțelese că niciodată în clipe așa de înalte, inspirația nu trebuie căutată la un chilometru; ea ne stă sub nas - cine se uită departe, firește n-o s-o vază... Popa puse pușca-n cui - descuie lada, scotoci în fund, și lăsă cu multă discreție capacul, așezând la loc velința pe deasupra.

Primarul trecu iarăși unde se scria procesul-verbal... Omul legii dicta:

"Dispunem dar..."

Cuțiteiu întrerupse, cerând foarte respectuos iertăciune magistratului să-i spuie ceva... și ieșiră amândoi în tindă.

– Domnule procuror, șopti primarul cu o anume privire, popa este un om foarte de treabă... Nu-l cunoașteți... Poftiți, poftiți!

Și deschizând ușa, introduse foarte politicos pe junele licențiat în odaie unde-l aștepta nerăbdător părintele... Și așa se făcură toate bune... Procesul-verbal nici nu trebuia schimbat: totul stă în încheiere. Procurorul întrebă pe notar:

– Unde am ajuns?

- „Dispunem dar..." răspunse notarul cu toată gravitatea.

– Nu așa, zise procurorul: „dispunem însă".

Și spre mulțumirea tuturor, reprezentantul ministerului public dictă:

"Dispunem însă - considerând informațiile cele mai amănunțite, care unanim arată pe sfinția-sa părintele Niță din Dobrenii-de-plai ca pe un om cu cele mai frumoase calități; considerând că pe de altă parte progresele fizice și morale realizate, sub îngrijirea sfinției sale, de către minorul Mitu, supranumit "Boierul" - dispunem a rămânea sus menționatul minor, în complectă lipsă de ascendenți, sub paza și răspunderea acestui meritos și caritabil preot".

Seara a fost masă mare la popa Niță. Domnul procuror a trebuit să cedeze rugăciunilor tuturor și să-și amâne plecarea pe a doua zi. El "s-a crezut dator" să facă la prânz cele mai sincere și mai călduroase laude sentimentelor umane ale părintelui "al cărui exemplu nu s-ar putea îndeajuns recomanda". Domnul procuror vorbea mult și frumos - era foarte vesel; diplomatul Cuțiteiu zâmbea cu mult înțeles făcând preotului cu ochiul, pe când acesta ținea între genunchi pe Mitu și, cu gândul pe altă lume, îl trecea încet cu mâna prin părul bălan și moale.

Unei femei ca preoteasa Sultana, așa de bună cu un copil sărman, străin, trebuia să-i dea Dumnezeu o bucurie - și i-a dat-o: în același an a avut o fetiță... Dar ce bucurie! Multă bătaie de cap și trudă i-a trebuit ca s-o crească - pentru că era și un copil ciudat! De mirare cum dintr-o mamă atât de blajină și supusă să nască așa fire!...

Aveau odată un vițel; îl scoseseră din necaz - se prăpădise vaca și rămăsese bietul fără țâță... Cine-l îngrijea? – Ileana - să fi fost p-atunci fetică de vreo doisprezece ani. Cine-l hrănea? Cine se rugase cu cerul și cu pământul de mă-sa s-o lase să culce vițelul plăpând cu ea în casă? - Ileana. Era o dragoste nemaipomenită. Într-o dimineață însă, ea se sculă bufnind: nu vrea să vorbească nici cu mama nici cu tata; ei, ca părinți, văzând-o iar în toane rele, o ocărâră! ea fugi în grădină. Aici s-apucă să se joace ca de obicei cu Priian ăl mic: îl prinse să-l mângâie și, încleștându-și dinții, îl strânse tare de bot. Ori n-avea nici el chef de joc în dimineața aceea, ori îl supărase prea tare semnul ei de dragoste, animalul se smuci și se depărtă țâfnind. Era îl chemă - el n-ascultă... Merse după el, el nu vru… Se răsti la el — Priian fugi... Și tot așa și iar așa... Încăpățânarea lui creștea potrivit cu stăruințele ei. Nu vrea și pace. Obosită, cu tot sângele-n obraji, tremurând de ciudă, ea se duse, luă o bucată de mămăligă și o bardă și se-ntoarse iar... Cum o văzu venind, Priian se-nfipse în copite și bârligă coada... Ea se apropie binișor-binișor... cu mâna stângă întinsă, cu dreapta ascunsă la spate, spunând prietenului ei, care o necăjise, vorbe mângâioase... El ținti asupră-i ochii mari și proști și cu și fără încredere aruncându-i din afundul nărilor umede duhoarea dulce de lapte... Stete nemișcat... Fata înaintă lin mâna... Priian întinse botul fraged, dar, până s-apuce bucățica, Ileana îi trase una cu sete în stuful creț din frunte; tăișul se-nfipse adânc în osul încă necopt. Capul drăguț al lui Priian se-necă în sânge... Sărmanul se tăvăli și începu să zvâcnească grozav din picioare.

Mama o văzu venind întunecată și stropită de sânge pe obraz, pe mâini și piept.

– Ce e?

– Am tăiat pe Priian în fundul grădinii.... Ai să-ți arăt!

Când ajunseră, Priian se isprăvise de tot.

– Haină, haină! strigă mama... De ce?

– Iac-așa!

A bătut-o rău; ea a răbdat - nici o vorbă, nici o lacrimă. Mama însă s-a văicărat mult de mâhnire și de grije...

Dar când s-a supărat pe tat-său și i-a trântit candela din cui și a umblat fugară trei zile pân pădure, de nu mai știau und' s-o caute?... Dar mai târziu - fată mare! - când, dintr-o vorbă de nimica, a înșfăcat în brațe pe Stanca Radii, și nici una nici alta, s-o arunce de sus de pe tăpșan, unde se făcea hora, de râpă?... Au trebuit doi flăcăi să lupte s-o scape pe Stanca... Păcat de așa frumusețe și mândrețe de femeie să fie așa de cruntă și dârje!

Pe biata preoteasă Sultana a chemat-o Maica Domnului de vreme... a plâns-o mult bărbatul pe blânda femeie, pe care o iubise atâta pentru sufletul ei cel bun, pentru mila ei de sărmanul cules de pe drumuri.

Văduvul nemângâiat și-a măritat fata curând după moartea nevestii: nu mai era de trai - trebuia odată căpătuită.

E un om de treabă ginerele; dar e slab de înger... urât și moale de genunchi... vorbește peltic... pricepe greu... Bun om, cumsecade... dar nu e ce-ar fi să fie - mai ales pentru astfel de femeie, alt bărbat trebuia.

Mitu a crescut mare și voinic... Astăzi el este învățător în Dobreni. Părintele Niță a dorit mult să-l aibă aproape și a izbutit să-l permute aici de acum șase luni, ca să-l poată însura și așeza.

II

Toate acestea trec acum prin mintea părintelui Niţă, și de aceea bătrânul e foarte mâhnit. Zadarnic luptă să gonească gândurile care-l frământă - cântecul de afară i le încurcă și mai tare: Ileana fata lui, nevasta lui Matache, șade în curte cu bărbia rezemată în mână și cântă.

Ileana cântă frumos, e știută; dar acuma căldura cântecului este deosebită; glasul ei arde. Omul, care învățase atâtea, asculta mușcându-și buzele: el bănuia... nu, înțelegea bine ce putere a ridicat așa de înalt coardele cântăreții.

O melodie simplă și monotonă, - dar câte înțelesuri, câtă pierzanie de suflet, câte făgăduieli fără margini și poftă oarbă! Fata cânta tinerețele lui. Cântecul acela îl lua în sus, ca pe niște aripi largi și puternice, și-l ducea îndărăt cu treizeci de ani... întorcându-se de-acolo către clipa de față, număra el unul după altul exact toate belciugele ce-i făcuseră lanțul vieții.

Cântecul Ileanii durea prea mult: nu mai era de suferit: trebuia năbușit. Tatăl ieși pe prispă și-o chemă brusc. Ea tăcu și s-apropie.

– Ileano, Ileano! zise popa mustrător și fulgerând-o cu privirea. E păcat!

– Taică!

– E păcat, adăugă popa și mai apăsat. Rușine și păcat! și ieși pripit din ogradă fără să se uite înapoi.

El merse drept la învățător... Omul acesta scotea pe Ileana din minți... da, el!

Aci s-a urmat o scenă foarte neplăcută: amare imputări de nerecunoștință deoparte, de alta protestări călduroase de nevinovăție. Tânărul jura că n-au fost decât poate glume umflate de gura rău-voitoare a oamenilor sau mai bine a femeilor din sat, care dacă nu bârfesc, nu trăiesc. Bătrânul ținea într-una fără s-asculte, că un bărbat în toata firea nu se cuvine să se rătăcească după o minte slabă de femeie. Și la urmă scurt: o voință hotărâtă până la sânge a împiedica rușinea și păcatul... Numaidecât învățătorul trebuia să ceară permutarea în alt județ: preotul avea mijloace să capete aprobarea imediată. Îi dedea o sumă însemnată; îi găsea o fată bună să-l însoare... îl iubea ca pe un scump copil al lui... cu mult mai mult decât pe Ileana... Ș-asupra cuvintelor din urmă bătrânul simțind că-i scade

energia, se grăbi să plece făr-a mai răspunde la observațiile tânărului, care nu se știa să merite această izgonire.

Preotul porni spre casă; dar deodată se opri... un moment nehotărât... apoi își întoarse pașii - nu vrea să vază pe Ileana... să meargă la Cuțiteiu... Nu că doar avea sa-i spuie ceva, dar simțea nevoia să nu fie singur.

Primarul era acasă. Bătrânii prieteni se așezară pe pălimar... De mâncare n-avea părintele poftă; dar un pahar de vin bun e bine oricând... Cuțiteiu scoase din beci o cană cu spumă... Primarul era foarte vesel și fiindcă nu-i era somn, ca de obicei, avea poftă de lafuri.

Între un om și altul este adesea ca de la o stea la alta. Arde acolo un soare uriaș și dincolo altul. Printre învârtitoare pulbere de lumi, un colos de flăcări d-abia zărește pe celălalt ca o scânteie ce clipește pierdută în negura fără fund... Ba câți încă nu se mai zăresc deloc și unul de altul nici măcar nu bănuiesc. Adesea tot așa se pricep oamenii între ei și pot înțelege unul altuia sufletul.

Steteau aci față-n față cei doi bătrâni și buni prieteni, dar era atât de nemăsurată depărtarea dintre ei și aceasta reducea pentru Cuțiteiu la proporții ce nici nu mai merită socotite spaimele părintelui. La urma urmelor, ce lucru mare și grozav?... E ceva să se-ntâmple mai des și mai lesne?... Ce?... Se iubesc doi oameni tineri... Ei! ș-apoi?... Lume nu e?

– Eu știam de la-nceput ca o să fie-ncurcătură, zise Cuțiteiu cu zâmbetul lui obișnuit... Nici că se putea altfel... Întâi numai bănuiam - acum mi-aș pune capul... Stăi să vezi... Duminica vreo două săptămâni, nu știu ce roboteam prin grădină... Numa ce să-i vezi: venea amândoi dinspre gârlă, trecea pe lângă gard și vorbea șoptit... N-am putut auzi mai nimic... Atâta doară mi s-a părut că zicea ea: „Nu te crez!” da el zice: „O să vezi!” Am sărit repede din grădină și până s-ajungă ei pe linie, cum umbla domol și se tot oprea pe loc, le-am ieșit înainte pe poartă... Se legăna alături parcă mergea pe o apă... Era să treacă pe lângă mine făr’ să mă vază.

“Bună dimineața, fină”, zic; zice: “Sărut mâna, nașule”. “Da-ncotro?” “Mergeam și noi la biserică… Ne-am întâlnit mai colea cu neica Mitu…” I-am tras cu ochiul, și zic: “Cale bună, fină”. El a tăcut și s-a făcut roșu ca ardeiul; da ea, diavoloaica, a-nceput să râză; zice: “Sărut mâna, nășicule!” și-a plecat amândoi înainte.

M-am uitat lung după ei până a intrat în curtea bisericii… așa mândri !... Ei! Ce să mai vorbim degeaba, taică? Dacă așa a făcut Dumnezeu lumea noastră… Am zis și eu: așa da, așa-mi place și mie !...

…Ș-apoi, adică ce-ar fi – adăogă Cuțiteiu după o scurtă tăcere – ce-ar fi să-l lase pe pârlitul de Matache și să ia pe Mitu?

– Cât oi trăi eu asta nu se poate, zise popa.

– Ce se potrivește!... De ce?

– Că nu voi eu !... Și popa înghiți în sec și, simțindu-și gâtul uscat, bău două pahare unul după altul… ș-apoi încă unul.

– Ei ! asta-i… Or să te întrebe și pe tine!... Și dacă-i vorba, tot mai bine să-i fie nevastă decât țiitoare… Uite popa cum se miră! parcă-ntâia oară a văzut d-alde astea… Ce, mă, tu n-ai fost tânăr niciodată? Nu ți s-a-ntâmplat… Iacă mie, cum mă vezi, mi s-a-ntâmplat… și încă la mine… a fost ca nelumea… Acuma poci să-ți spui ca la un duhovnic, c-a trecut de mult… Eu mă-ndrăgisem de cumnată-mea…

Popa făcu o mișcare.

– Da, da, de nevasta lui frate-meu răposatul… Să murim și ea și mai multe nu… Satul tot știa și frate-meu nimic… Bietul răposatul !... bun om, da prost! Parcă-l împingea dracul să m-ajute el. Țiu minte odată zor-nevoie să mă duc și eu la târg cu ea, că el avea treabă la deal… Bucuria noastră! Mă și suisem în căruță cu Smaranda, când iacătă maică-ta… Venise so luăm și pe ea cu noi. Ce să faci? Am luat-o... O zi întreagă n-a fost chip s-o rătăcim pân târg..."

Taica mă dăscălea pe-o parte, maică-ta pe alta... Și unul ș-altul o păzea pe Smaranda... Unde să te apropii? — Ce mi-a dat păcatu-n gând? Să fug cu ea-n lume... Cine să le fi spus... cum or fi aflat-o și p-asta... nu știu... știu numai atâta că m-a vândut alde taica - să scape de mine și pe mine de păcat.

– Cum?

– Iaca lesne... M-am pomenit într-o dimineață cu larmă mare-n sat, chiote, țipete de muieri și copii... Ce e? Ce e? Alergau aleșii cu ceaușii să prinză flăcăi la miliție... N-apucasem să-mi pui minteanul, și numa iacă Smaranda într-un suflet: "Fugi Constandine! după tine umblă... fugi că te ia!" Odată mi-a scăpărat pân cap: "Tii! asta hoțul de taica mi-a făcut-o!" că-mi spusese cu vreo câteva zile mai-nainte: "Mă, Constandine, tu ai fi bun de dorobanț... ce nu vrei tu să te bagi la miliție?" "Acu, zic, tot mă ia ei încai..." Am apucat-o pe Smaranda ș-am smucit-o înăuntru-n odaie... Ți-ai găsit!... Nici n-am atins bine clanța, și iacă și taica cu toporul ridicat: "Ticăloșilor, vă trăznește Dumnezeu! vă crăp capul ca la niște câini!...".

Ăia intraseră în curte... Îi dau brânci bătrânului - Dumnezeu să-l odihnească! - cât colo, ies pe prispă și pui mâna la brâu pe prăsele: "Mă!

zic: ăl dintăi de-o pune mâna pe mine... îi vărs mațele!" ș-o iau la fugă spre pârleaz... Ei după mine. Un ceauș de dorobanți venea înainte mâncând pământul și-nvârtea peste cap ștreangul... parcă-l văz ș-acu nalt și spătos cât o namilă. "Dă-te!... nu te da!... ținea-aci!" Când să pui piciorul peste gard, mi-a și aruncat lațul pe gât și m-a întors înapoi lat pe spate. M-am zbătut cât am putut... da-mi luase apa. Ce să mai lupți cu beregata strânsă-n ștreang! M-a legat cot la cot... și m-a dus...

– Ei și?

– Ei! și m-a dus. Cine era să mă plătească? taica?... M-a dus la tact și de acolo la oraș... Am fugit odată cu gândul să viu să iau pe Smaranda și să m-apuc de hoție. A pus mâna pe mine, m-a bătut și m-a închis... Am sărit într-o noapte peste zid... A prins de veste straja, s-a luat după mine și m-a împușcat în picior - ș-acu am semnul... Mi-a tras o bătaie strașnică... Am stat închis multă vreme până a venit să mă scape - și cu ce cheltuială! - cine te gândești?... Bietul neica, frățină-meu!...

M-am întors acasă... Smaranda avea doi copii... fusese bolnavă... se făcuse urâtă... Când ne-am văzut, ne-a apucat și pe mine și pe ea o rușine...

– Pe urmă?

– Pe urmă m-am căsătorit și am trăit cum mă știi... Bodaproste lui bietu taica: el m-a mântuit de păcat... că după cum eram nebun, îl făceam - îl făceam și era făcut...

Venise popa să caute chipurile liniște la cumnatul Cuțiteiu! Nu cu vin, cu otravă-l cinstise. Și de aceea se întorcea părintele într-un târziu cam pe două cărări, căutând o inspirație luminoasă și neputând apuca în mintea-i turburată calea spre o hotărâre. O oboseală nespusă, un fel de dezgust mai zdrobitor decât chiar deznădejdea apăsa greu pe amândoi umerii bătrâni.

Care va să zică el cerea o jertfa - știa deaminteri și el astea tot așa de bine ca și Cuțiteiu - o jertfă care nu se dă de bunăvoie, care trebuie luată cu de-a sila... "Cu de-a sila!..." Și omul grăbi pasul... Ajunse acasă, luă din fundul lăzii și vârî în sân un pachet învelit într-o basma, încălecă și porni... Când răsărea soarele era departe.

Drumul a fost și scurt și lung de neastâmpăr, scurt de gânduri... O să se învoiască prefectul?... Un învățător nu poate fi luat în armată... Cum să propuie? ce să zică? cum să înceapă?... Dar dacă n-o izbuti?... Dacă nu s-o putea? Ei! numai să vrea prefectul și se poate...

Prefectul era o veche cunoștință - procurorul de odinioară. Fost deputat, om bogat acuma, cu putere și influență nemăsurată... S-ar putea dacă ar vrea

el... În mâna omului aceluia stătea liniștea călătorului. Acesta își aducea aminte cât de bun fusese acela cu el... Da, dar acu nu mai era tânărul vesel de p-atunci, trebuia să fie un om matur... Lucrul poate că n-o să meargă așa de ușor ca aldată...

Și astfel, bătându-se cu socotelile călărețul se trezi înainte-i cu sclipeala turnurilor de tinichea din oraș... Încă o fugă de cal... În sfârșit!

Intră pe aceeași barieră pe unde acu mai bine de douăzeci de ani ieșise ducând în căruță comoara găsită lângă altarul lui Sfântul Ion... Călărețul ocoli cu dinadinsul stradele principale și piața, nevoind să mai vază locurile ce fusese odinioară teatrul talentelor micului bufon.

Prefectul locuia la marginea orașului într-o casă de jur împrejur cu o grădină mare... La prefectul era lume multă... Preotul așteptă în sală. D-abia se așezase cu sfială pe un colț de scaun și auzi deodată în o odaie de-alături un zgomot grozav: ceartă, palme, bușeli, țipete; ușa odăii se deschise smucit, o slujnică urâtă și lălâie, răgind ca o bestie, cu nasul și gura pline de sânge, ieși zăpăcită; după ea numaidecât, o damă mititică și uscată, cu capul plin de funde de hârtie, fierbând și spumegând, cu un clește de soba în mână, și strigând: "S-o puie la coteț! la coteț!" Una după alta pieriră-ntr-o clipă pe altă ușe.

Popa se ridică-n picioare mai mult de frică decât de respect. Până să-și dea bine seama de ce văzuse, auzi un hohot de râs strașnic și-apoi alte țipete, de astădată jalnice și sfâșietoare - o femeie se chinuia parca să-și dea sufletul. Ușa se deschise înapoi, și un ungurean intră purtând în brațe pe dama cu capul înfășurat în hârtii... Membrele-i erau înțepenite, gâtul și mijlocul strâmbe, fața ca varul, și din ochii ei mari, deschiși peste măsură, se vedeau gogoșile albe... Gemea și scrâșnea din dinți. Slugoiul, ajutat de două femei, o duse în odaia ei. Peste un moment, el ieși ștergându-se pe mâini - îl mușcase.

– Ce e? îndrăzni popa aiurit.

– Iacă niște păcate!

Și fără multă stăruința, popa află cât e de rea și de bolnavă stăpâna casei, nevasta prefectului... O scorpie!... bate slugile până la sânge, le înțeapă cu ace, le frige cu fierul de frizat roșit în spirt... și când ostenește, o apucă: râde, plânge, țipă și rămâne ceasuri întregi țeapănă... Trebuie frecată cu perii aspre, bătută cu nuiele subțiri și afumată cu niște doftorii tari până să-și vie iar în fire.

Popa își făcu cruce și s-așeză la loc s-aștepte. Tocmai târziu, prefectul ieși să conducă până la scară un boier bătrân. Isprăvind, dete cu ochii de preot care sta umilit în picioare. Din două vorbe cei doi vechi cunoscuți se recunoscură. Preotul zise încet:

– Aș vrea, să trăiți, domnule prefect, să vă spui un foc al meu... între patru ochi.... dar între patru ochi...

Fiindcă mai avea doi musafiri, prefectul pofti foarte politicos pe popa, cu toate protestările de rigoare ale acestuia, în salonul de-alături și intră în birou să expedieze pe cei doi.

Popa trecu în salon și se opri un moment la ușe... De mult nu mai intrase în așa apartament! de mult nu-i mai lovise vederile așa combinație de forme și culori! Era în adevăr minunat. Salonul da în grădină și reflexul copacilor, trecând prin perdeluțele de rățea, dedea și mai mult farmec acestui interior și bogat și de gust.

Omul făcu un popas, înaintând ca un călător într-o vale plină de încântătoare amintiri pe care o revede deodată după o îndelungată pribegire... Uimit, privi de jur împrejur; dar când ajunse cu privirea în colțul unde bătea-n plin lumina verzuie de la trei ferestre mari, călătorul rămase trăsnit... Un strigăt i se-necă în piept: ochii lui întâlniseră căutăturile unui portret mare...

Era o arătare din altă lume – mai dulce, mai bună... fericită! Zâmbea cu același zâmbet neuitat în care se amesteca multă blândețe cu multă patimă, atâta inteligență limpede cu atâta oarbă pornire... Bătrânul stete mult... mult înaintea ei, și, voind parcă s-aprinză cu privirea lui ochii nemișcați de sus și să-i facă să clipească o dată măcar, măcar o dată, clătină din cap și șopti:

„Ei!... să știi tu ce e acuma pe sufletul meu!”

– Poftim, părinte, zise prefectul.

Bătrânul tresări:

– Cine e? întrebă el, întinzând mâna spre chipul din perete și fără să se uite la omul ce-l trezea așa de brusc din vis.

– Soacră-mea... mama nevesti-mi... O femeie nenorocită: a murit tânără, sărmana!

Bătrânul se întoarse machinal.

– Ei! ce e! spune-ți păsul, adăogă prefectul; poftim de șezi.

Popa șezu și tăcu.

– Ai vreo pricină?... vreo daraveră?... spune.

Popa nu zise nimic.

– Suntem singuri, n-ai nici o sfială... Nu ne-aude nimeni... Spune, zise foarte binevoitor, deși cu oarecare nerăbdare prefectul. Dacă e posibil, te cunosc ce om ești, fac tot pentru sfinția-ta.

Bătrânul alunecă de pe scaun și căzu mototol pe covorul moale... Polițaiul, care aștepta afară ordine, era din norocire aci, gata la chemarea superiorului, să ajute pe omul bolnav; l-a descheiat la gât, la sân, la brâu... l-a frecat cu oțet la tâmple și la inimă... Când își veni în fire, preotul era întins în birou pe canapea... Se încheie degrabă, își ceru iertăciune - era bolnav, bătăi de inimă și amețeli - simțise cum îl ia ca p-o apă, cum i se-ntunecă tot împrejur și cum adoarme... Se ridică, salută și porni să plece.

– Bine, nu mi-ai spus nimic, zise prefectul, făcând semn polițaiului să iasă.

Polițaiul ieși foarte mulțumit de serviciul umanitar ce realizase... Popa se căuta mereu în sân, la brâu, prin buzunare, fără să spuie o vorbă... Prefectul, obosit, zise:

– Ei! spune-mi odată...

– Am pierdut-o! răspunse popa naiv, salută și ieși grăbit.

Prefectul dete din umeri... Chemă pe polițai... Polițaiul lipsea, dar trebuia să se întoarcă la moment; plecase în fugă mare - "uitase raportul de noapte la canțilerie!"

Oricât era de tânără Ileana, înțelesese că taică-său citise în sufletul ei tot așa de bine ca-n cărțile lui de la biserică...

Dacă-i așa, care va să zică știe și el... Și-apoi?... să știe! Cine ce treabă are?... Frică?... de cine? de ce?... De Matache? tontul?... cârpa?... O să-l lase și pace bună: trai cu de-a-sila nu se poate. Cinste?... Vorbe. Rușine?... N-are. Da, să știe tot satul!... I-ar părea rău să nu știe lumea toată!... Are să spuie chiar dânsa... Da, pentru că nu mai poate ascunde focul ce-o arde; trebuie odată să-l dea afară... și cântecul și plânsul pe-nfundate nu-i mai ajung pentru asta. Are să iasă pe drum... nu; are să meargă la biserică, când o fi tot vileagul strâns, o să strige în gura mare că-i plesnește inima de atâta chin mut, că fără omul ăsta înnebunește, omoară pe cine i-o ieși înainte și se strânge singură de gât cu ghiarele ca o fiară nebună!

Și cu mâinile înfipte în păr, femeia își legăna ca de durere capul frumos într-o parte și-n alta... De pân dosul caselor porni - așa de târziu! - semnalul cunoscut: fiara nebună dintr-o săritură fu de gâtul prăzii.

– Ci vino odată! gemu ea. De ce mă chinuiești? Ce vrei? - să mor? Zi tu că vrei să mor... Pe sufletul mamii din groapă - s-ajung să mă gunoiesc la

garduri până or fugi și câinii de mine! să-mi pice carnea putredă de pe oase! să mi se macine oasele până la măduvă! jigăniile pământului să mi se-ncuibe în coșul pieptului și-n țeasta capului: zi tu că vrei să mor... acușica, acilea, mor!

Ochii i se-nchiseră, obrajii și gura îi înghețară, și cazu moale în brațele lui. Când de suflarea bărbatului femeia își căpătă iar glasul, se puse să-i spuie cât de nedrept se supărase el pe ea, cât de copilărească și fără temei fusese cearta lor și cât suferise ea de lipsa lui.

...Se zbăteau de mult unul în brațele altuia, când se auzi portița trântită: sosea părintele călare. Amândoi rămaseră nemișcați. Călătorul descălică, luă șaua și dete drumul calului să pască... De departe, din fundul grădinii unde erau ei, se văzu fereastra de la odaia bătrânului luminându-se.

"Să știe el că sunt aici, zise Ileana râzând înfundat și strângându-se ca de teamă lângă Mitu, m-ar omorî!"

Preotul stinsese lumina și se trântise pe pat să-și adune gândurile și să facă un plan nou, altă socoteală.

Deși obosit de atâta drum călare, de-atâtea, ș-atâtea; nu putea adormi... Încet-încet însă p-aci să ațipească. Era tocmai să pășească hotarul fericit dincolo de care gândurile scapă din știrea noastră ca să alerge și să-și țopăie libere danțurile bizare...

...El sări în sus.

...Umblă cineva pân curte... O ușă se deschise și se-nchise în casele din față ale fie-sii... Vorbă tainică!... Bătrânul ieși repede... Nimic... S-auzea numai prin răcoarea nopții ronțăiala calului… Fusese o părere bolnavă... Ocoli împrejurul caselor... Iar nimic... Beznă... Nici o mișcare...

Bătu la fereastra Ileanii... încă o dată... mai tare... tare de tot... Nici un răspuns...

...Să spargă ușa! Se duse, luă toporul și se-ntoarse, dar când pipăi să găsească clanța, dete cu mâna de verigă: era pusă și încuiată cu lacătul... Nimeni!... Cu capul gol, cu pletele-i cenușii desfăcute și lăsate-n voia vântului, bătrânul ieși pe poartă în goana mare... La școală încuiat cu lacătul... Îndărăt!... Era lumină la Ileana; se dezbrăca să se culce... Înapoi!... La școală lumină!

El sui dintr-un pas cele trei trepte ale prispii și se uită pe fereastră: Mitu sta la masă cu capul rezemat pe mână... Frumusețea tânărului, privirile lui pierdute cine știe unde, aerul extatic care-i lumina capul încremeniră pe omul de afară: acesta-și acoperi ochii să nu mai vază spăimântătoarea

icoană. O clipă stete așa, apoi bătu hotărât în ușă, intră desfigurat, se înfipse în prag și izbucni:

– Ce ai tu cu mine? ce? om fără suflet, fără lege și fără Dumnezeu!... Nu răspunzi... ai?... Te-am strâns după drumuri, te-am încălzit la sânul meu; și tu vrei necinstea casei mele! tu vrei să mă omori pe mine? Ce rău ți-am făcut eu ție? Cu ce ți-am greșit? Spune: să mă căiesc și să mă ierți!... Iartă-mă!... Fie-ți milă de un biet păcătos de bătrân... Mitule, copilul meu!...

Și bătrânul cu părul despletit se târa în genunchi și lupta să-i apuce și să-i sărute mâinile cu zorul...

– Părinte! zise tânărul tremurând și căutând să-și scape mâinile. Tu să mă ierți pe mine... Iartă-mă!... Eu nu uit ce-ai fost pentru mine: nu voi să-ți fac nici un rău, nici o rușine. Ea nu mai poate trăi cu bărbatu-său... ea dacă se desparte, eu... o iau.

– S-o iei tu?

– Da, eu; nu mai poci trăi fără ea...

– Omule, ți-e soră!

– Pentru că m-ai crescut.

– Nu!... ți-e soră bună!

– Cum?

– Tu ești copilul meu adevărat... Carnea mea!

– Părinte... vrei să mă amăgești...

– Nu, nu te amăgesc... Am greșit... am păcătuit, și Dumnezeu a vrut să mă bată, și te-a trimis pe tine să mă bați... Trebuia de mult să-ți spui taina asta: erai tânăr și eu eram duhovnic... mă puteam eu spovedi unui copil?... Dar atâta dragoste câtă ți-am purtat eu ție... niciodată n-ai înțeles, n-ai bănuit măcar că eu îți sunt tată cu adevărat?... Pentru că n-ai înțeles, iacă-tă viu eu, duhovnicul, la tine și mă spovedesc ție și te rog: nu-mi lăsa sufletul în frica de moarte!... Dacă simți că nu poți birui păcatul care te târăște, pleacă, fugi departe: aici e iad și pentru tine și pentru ea și pentru mine!... Să știu eu numai unde ești... Lasă... ție o să-ți treacă... o să te-nsori cu o fată frumoasă... o să ai copii... Lasă tot aici... și vine taică-tău bun să trăiască lângă tine și să moară fericit, fără buba asta grozavă care-mi roade inima!

Bătrânul se opri pentru că nu mai putea. Mitu ascultase galben. Fără să răspunză sărută mâna preotului, care-l strânse ca și odinioară la piept stropindu-i capul cu lacrimi bogate și calde.

– Acu mă duc, taică, zise el; mă duc!

Și se duse.

De două zile... Acu e a treia noapte de când părăsita anină la fereastră semnul știut, ștergarul înnodat, degeaba... nu vine. Ea geme în chinurile așteptării, nesiguranții, deznădejdii.

Bolnav printre străini?... Răpus?... Cu altă femeie?...

Să-l caute? unde... Să aștepte? cât?... Să moară? cum?

Unde e?... Unde?

E aici foarte aproape... Se-ntoarce din depărtări la locul lui... El a cugetat atâta vreme pe drumuri, și-a ajuns să vază că nu poate lăsa pe nenorocita în necăință, fără să-i zică o vorbă, fără să plângă amândoi împreună păcatul săvârșit din neștiință... Dar dacă preotul, pentru cuvinte de bigotism sau eresuri sociale, o fi inventat o poveste de fantazie?... Caldă speranță! dragostea lui atunci n-ar fi neiertată!... Dar dacă ar fi adevărat?... Ei, și? La urma urmei el strică?... Ea? Soarta!... Și de aci o întreagă filosofie păgână, în fața căreia orice e o invenție e eres, superstiție orice credință.

Așa filosofând a sărit pârleazul și trage cu urechea... Nu poate păși înainte... i-e frică... Un moment voiește să se întoarcă și să plece... acu pentru totdeauna... Pune piciorul pe pârleaz... Dar se socotește mai bine... Coboară iar îndărăt și stă țintuit pe loc... Stă pe loc de mult între două căi, fără să poată intra nici pe una: trebuie târât ca să se urnească... și are să fie târât.

Lumina de la fereastra părintelui s-a stins. Tânărul lasă să mai treacă timp apoi face un pas într-o parte ca sa vază dacă la Ileana e aprins... Nu e... Se apropie binișor. Câinele începe să latre... Omul îl cheamă șoptit pe nume; animalul se gudură și se potolește... Acum s-aprinde iar lumina la bătrânul. Tânărul se retrage lângă pârleaz. Preotul iese... merge la poartă... se-ntoarce, și Mitu îl vede cum trece prin bătaia luminii de la fereastră și se-ndreaptă după câine, ca după o călăuză, cercetând fundul grădinii. Ușor, învățătorul trece afară peste gard și se pitulă în dosul crucii mari de sub deal, la răspântie... Câinele sare și el și vine să dea din coadă pe lângă cruce... Preotul se-ntoarce în casă și stinge iar lumina. A început acu o luptă așa de-ncordată, încât între zvâcnelile repezi ale inimii nu mai încape nici un moment pentru căință... Câinele, gonit, ia drumul de ocol; omul sare înapoi în grădină... Ce face femeia? Să fie bărbatul acasă? Nu e probabil... căruța nu e-n șopron și-n grajd nici un zgomot... Lumină deodată la fereastra Ileanii... ștergarul înnodat... ÎI așteaptă. Inima-n dinți!... și freacă cu mâna pe ușă foarte discret.

Un țipăt năbușit înăuntru... Ileana suflă-n lumânare și iese. Tremură scuturată din rărunchi de friguri... Ea îl târăște în grădină la locul știut, unde de-atâta vreme așteaptă velința întinsă. Femeia se acață de gâtul lui... El o strânge-n brațe cu putere și dă să-și apropie buzele de ale ei... dar îl cuprinde un fior de groază ș-o împinge departe.

Acum pornește potopul ei de vorbe - jurăminte, blesteme fără șir, dar pline de înțeles; bănuieli de necredință... teama de sațiu... amenințări de crimă și sinucidere... plânsete și rugăciuni de milostivire. El rătează grav cuvântarea ei monstruoasă... și spune tot, tot... Ea rămâne-ntâi înlemnită... apoi începe să râză înecat și din ce în ce mai nervos și mai nervos, până când izbucnește cu hohot și, lovindu-l brutal peste brațul vânjos, pe care i-l apucă și-l strivește sub degete:

– Prostule! A râs de tine!... Ai crezut? Nu-i adevărat! Minte!

Și se năpustește asupra lui și-l îngenuche jos la pământ...

O sprânceană alburie se ivește pe coama dealului de către răsărit... Pe lângă crucea din răspântie scârțâie roatele căruțelor ce pleacă din vreme să nu le ajungă zăduful pe drum... Mitu tresare din somn.

– Se face ziuă, Ileano! scoală degrab!

Sprinceana albă crește și alte roate venind din deal la vale se aud apropiîndu-se... o doină din frunză, cântec de drumeț fără griji... și vorbă... Tânărul ridică femeia de jos ș-o ajută, cum era amețită, să ajungă până la ușa casii...

E grea despărțirea... O să fie chiar peste putință!

...Bătrânul a dormit rău: bătăile inimii l-au deșteptat prea de multe ori... Se ridică năbușit din pat; îi trebuie aer: merge să deschiză fereastra, dă perdeluța într-o parte, și i se năzărește că vede-n pragul din față două umbre albe ce vor parcă să se topească una-ntr-alta... Se șterge la ochi și se uită mai bine... Da!... Ia pușca din cui și iese-n prag:

– Cine-i?

O flacără roșcată, un trosnet, la care răspunde împrelung deal după deal - Mitu a picat fulgerat.

– Ce-ai făcut, nebunule?! răcnește femeia și pornește un pas.

A doua țeavă! Ileana cade în genunchi... se zbuciumă în zadar să se scoale... Vrea să strige... o gâlgâitură de sânge o podidește pe gură... Se moaie de la junghietură și târându-se cât colo, se așează de-a binelea.

Popa aruncă jos pușca, a cărei guri tot fumegă mirosul necăcios de silitră... Trece gardul, suie în clopotniță, se atârnă cu amândouă mâinile de

funiile de tei și-ncepe să le smucească cu o înaltă energie: cele trei clopote mici și sărace se pornesc deodată să țipe și să se vaiete cu o jale nebunească...

Se strânge multă lume.

Popa ia de mână pe Cuțiteiu și pornește urmat de obștea satului. El merge cu toți la locul unde zac cei doi copii nenorociți... Sprânceana mică alburie câtă vreme s-au jelit clopotele s-a făcut trandafirie și mare.

– Eu i-am împușcat, zice bătrânul liniștit... Întâi pe el și pe urmă pe ea... Da, eu!

Și se-ntoarce să-i privească... Ileana a adormit, strângând în brațe genunchii lui frate-său... Popa se apleacă la ea:

– Nu așa, cățea! zice el zâmbind crud... Nu așa, că-i păcat!

Și descleștându-i mâinile calde încă, o dă greoi mai la o parte... A zburat în sfârșit surâsul înțelept de pe chipul prietenului Cuțiteiu... Omul își acopere prostește buzele învinețite cu o mână, cu alta ochii uzi... Toți stau cu capul gol... Nici o suflare...

Popa se ridică, se-ntoarce spre mulțime cu privirea țintă și-nfricoșat de-ngrijată.

– Inima!... zice el. I...! și se culcă să doarmă somnu-ăl bun lângă copiii săi.

În vreme de război

I

În sfârșit ceata de tâlhari căzuse prinsă în capătul pădurii Dobrenilor. Doi ani de zile, vreo câțiva voinici, spoiți cu cărbuni pe ochi, foarte-ndrăzneți și foarte cruzi, băgaseră spaima în trei hotare. Întâi începuseră cu hoția de cai; apoi o călcare, două cu cazne; pe urmă omoruri. Între altele făcuseră acum în urmă o vizită despre ziuă lui Popa Iancu din Podeni.

Popa era un om cu dare de mână; rămas văduv, deși foarte tânăr, trăia cu maică-sa. Îi mergeau treburile cât se poate de bine. În timp de un an și jumătate, cumpărase două sfori de moșie, ridicase un han și o pereche de case de piatră; vite multe, oi, cinci cai, și mai avea, se zice, și bănet. Astea băteau la ochi, toată lumea credea că popa găsise vreo comoară. La așa stare, trebuia, se-nțelege, să se oprească ochii tâlharilor.

Într-o seară, Iancu a făcut prostia să rămână acasă singur de tot: pe bătrână a trimis-o cu trăsura la târg, cu un băiat; pe un argat l-a mânat la câmp, pe alți doi, cu carele, după lemne la pădure. După miezul nopții, iacăte oaspeții negri: l-au legat, l-au schingiuit și i-au luat o groază de bani. Norocul bătrânei că lipsea; făcea poate greșala să țipe, și tâlharii o omorau, cum s-a și întâmplat în altă parte cu o babă, peste câteva zile.

De mirare însă un lucru – popa avea un buiestraș minunat și două iepe de prăsilă: nu i le-au luat. Dar ceva și mai curios – câinii din curte, niște dulăi ca niște fiare, nu dedaseră măcar un semn de viață! Hoții au fel-de-fel de meșteșuguri ca să adoarmă câinii cei mai sălbatici; le dă pesemne un fel de mâncare descântată ori cine știe ce.

Pe preot l-au găsit a doua zi într-un târziu legat butuc, cu mușchii curmați de strânsura frânghiilor, cu călușu în gură, d-abia mai putând geme. L-au dezlegat degrab, și bietul om a povestit, gâfâind și cu mintea pierdută de groază, tot ce pătimise.

Nu trecură nici două săptămâni și se auzi de altă călcare – aceea, în adevăr, spăimântătoare.

Arendașul de la Dărmănești a fost călcat de cu seara. Omul trăia acolo cu o rudă bătrână, o babă, care-i îngrijea de casă. Baba a făcut neghiobia să țipe, și arendașul, și mai neghiob, a tras cu revolverul. Atâta le-a trebuit! L-au chinui, i-au fierăstruit până i-au dat gata. Nu se putea ști cât jefuiseră,

desigur fusese o sumă însemnată – arendașul vânduse de curând o cătățime mare de bucate.

Dar în sfârșit fărădelegea asta fusese cea din urmă. Oamenii spoiți cu negru căzuseră în lanțurile justiției az-noapte, tocmai când se porneau la o nouă ispravă. Vestea aceasta se împrăștiase într-o clipă ca o lumină liniștitoare peste câtetrele hotarele bântuite.

Către seară se întorcea acasă, călare pe buiestrașul lui, popa Iancu. Și calul și omul erau zdrobiți de umblet. De trei zile popa alergase după daraveri de negustorie, - vindea vite și cumpăra porci. Pe unde umblase n-aflase nimica de prinderea tâlharilor. Maică-sa îl aștepta cu masa; fiul n-avea poftă de mâncare; îi era degrabă să meargă la neica Stavrache, hangiul, fratele-său mai mare.

Hangiul era foarte mulțumit: om cu dare de mână, cu han în drum – mare greutate i se luase de pe suflet. Câte nopți nu dormise el o clipă măcar cumsecade, trăgând cu urechea și așteptând cu inima sărită pe musafirii de noapte! Negreșit trebuia să-i vie și lui rândul odată și-odată.

Preotul intră în cârciumă, tocmai când d-l Stavrache se pregătea să închiză.

- Neică, zise el privind ciudat și sperios în toate părțile, aș vrea să-ți spui ceva numaidecât.

- Ce?

- Ai să vezi. Închide și aide-n odaie amândoi... am venit la d-ta ca la un duhovnic...

După aerul și tonul tânărului, fratele mai mare nu știa ce să crează; totuși înțelese că preotul avea lucruri serioase de spus. Trimise pe slugi și pe femeie să se culce, închise obloanele prăvăliei și poarta hanului, și, după ce toată lumea se liniști, intră în odăiță unde-l aștepta popa trăgând tutun și oftând greu.

- Ce e, mă?

- Am venit la d-ta ca la un duhovnic... N-aude nimeni?

- Aș! cine s-auză?

- Neică Stavrache, zise popa înecat, m-am nenorocit!

- De ce?

Popa a-nceput să plângă cu hohot și să se bată cu pumnii în cap. Neica Stavrache nu înțelegea deloc.

- Ce să mă fac?... ce să mă fac, neică?... spune d-ta, că mi-ești frate mai mare...

Ce avea preotul pe suflet? Ce să aibă? Lucru greu de-nțeles, firește; așa de greu că d-l Stavrache, mai întâi, nici n-a voit să crează.

Cum s-a putut? Omul cu greutate, proprietarul cu atâtea acareturi și cuprins, mai bogat decât multă lume dimprejur! - frate-său! preotul - să fi fost capul bandei de tâlhari! Și cu toate astea era adevărat. Dracu-l împinsese! Și nenorocitul își povesti din fir în păr toate isprăvile. Călcarea de la el fusese un marafet ca să adoarmă bănuielile. Cu câteva zile înainte, un notar de stat - era cam beat - dușman vechi al popii, întâlnindu-l la un han pe drum, i-a zis: "Bun buiestraș ai, părinte! ăsta nu mai e cal de popă, e cal haiducesc, să lase toate poterile-n urmă!" și pe urmă: "Bine-ți mai merge, părințele! mai cumpărași o sfoară de moșie! Cum de nu ți-e teamă să te calce tâlharii! pesemne că ești dres!"

Neica Stavrache ascultă în sfârșit și povestirea isprăvii din urmă de la arendașul Dărmăneștilor... Dar nu popa îl omorâse; el luptase cât putuse să-i oprească de la așa crudă faptă; ce era să le faci însă? erau îndârjiți: baba țipa și arendașul a tras cu arma - nu mai era chip să stăpânești pe băieți.

Popa scăpase din cursa întinsă la capătul pădurii numai prin întâmplare: aminteri puneau mâna poterașii și pe el... Dar toți cetașii sunt prinși... Or să-i pună la cazne.. ei au să spună tot... tot... Or să pună mâna și pe el. Și popa, apucat de cutremur, își smulgea părul din cap.

- Ce-i de făcut, neică Stavrache? scapă-mă!

- Cum?... Nenorocitule! să fugi! să piei! să te-neci mai bine decât să puie mâna pe tine! în fundul ocnei îți putrezesc oasele.

Pe când vorbea d-l Stavrache, deodată s-aud afară zgomot, strigăte și bătăi puternice în obloanele prăvăliei. Amândoi rămân încremeniți.

- Nu deschide! zice popa scoțând un revolver de subt anteriu.

Dar bubuiturile se-ndesesc, - sunt oameni mulți afară. D-l Stavrache, fără să mai asculte de stăruințele popii, care tremura ca varga, îl împinge cât

colo și trece-n prăvălie. Trăgând bine cu urechea, hangiul înțelege că are a face cu o lume veselă: o ceată de răufăcători e mult mai serioasă și mai tăcută; nu râde și nu chiuiește așa cu chef pe la miezul nopții. Și d-l Stavrache a ghicit bine. Strigând: "Numaidecât!" aprinde lampa și merge să deschiză.

În adevăr, sunt vreo douăzeci de voluntari tineri, claie peste grămadă, în câteva trăsuri, conduși de un ofițer și doi sergenți rezerviști către Dunăre - la război. Poposesc două-trei ceasuri aci, să odihnească și caii; despre ziuă or să pornească; trebuie s-apuce trenul militar care trece dimineață la stația cea mai apropiată - cale de vreo patruzeci de kilometri. Sunt mușterii buni, băieți cu dare de mână, și cântă, și râd, și fac fel-de-fel de nebunii.

D-l Stavrache face tot ce poate ca să-ndatoreze pe bravii tineri. După ce au băut binișor, se aștern unul lângă altul, ticsiți, în cele două odăi mai mari ale hanului. Foarte obosiți, tinerii fără grije dorm buștean. Hangiul, posomorât, stă câteva minute la gânduri adânci; dar deodată fața i se luminează: înăuntrul frunții a scânteiat o mare inspirație. Omul trece repede în odaia unde îl aștepta cu atâta nerăbdare cainicul.

Ce și-au vorbit cei doi frați nu se poate spune, atât de-ncet și de discret și-au șoptit. E destul a arăta numai ce au făcut. Preotul Iancu s-a așezat pe un scaun în mijlocul odăiții. D-l Stavrache a luat o pereche de foarfece și a-nceput să-i reteze pletele; apoi tot mai scurt, unde mai bine, unde mai cu scări, l-a tuns la piele, muscălește. Apoi i-a tuns scurt barba, i-a săpunit-o bine și la urmă i-a ras-o cu perdaf. Toate astea foarte degrabă.

La patru despre ziuă, voluntarii s-au deșteptat, s-au pus la rând și s-au numărat. D-l Stavrache le-a făcut socoteala, a încasat suma de douăzeci și cinci de lei și, mulțumindu-le, le-a zis:

- Uite ce e... e aici un tânăr care ar vrea să meargă și el volintir cu d-v... Îl primiți?

- E vârstnic?...

- Da.

- Are părinți? ori copii?

- N-are nimic.

- Are formele gata? a întrebat ofițerul.

- Forme n-are; dar... să le faceți d-v.

- Asta nu se poate; trebuie să se prezinte la divizie.

- Da' nu s-ar putea să-l luați cu d-v. și să-și facă formele acolo unde vă duceți?

- Ba... s-ar putea.
- Atunci...

Și d-l Stavrache aduse în fața camarazilor pe *domnul* Iancu Georgescu - un tânăr foarte voinic, frumos și curat, ras proaspăt - o înfățișare demnă și severă. Camarazii l-au salutat cu un "ura" puternic de s-a cutremurat hanul, și d-l Iancu Georgescu, după ce s-a sărutat de multe ori cu neica Stavrache, a pornit cu vesela bandă, fără să se mai uite înapoi.

*

De mult nu se mai pomenea acum în sat de preotul Iancu... Se-necase? Îl răpusăse cineva? Nici urmă nu lăsase, parcă intrase-n pământ. În locul lui se orânduise alt preot; nu-l putuseră aștepta oamenii cât lumea; nu putea rămâne sat de creștini fără liturghie.

Când d-l Stavrache se-ntorcea de la parastasul de nouă zile al maică-sii, pe la-nceputul lui decembrie - (bătrâna, după ce zăcuse de inimă-rea vreo câteva săptămâni, murise, dimineața, la 28 noiemvrie) - se-ntâlni cu factorul rural... O scrisoare cu timbrul de la Turnul-Măgurele și cu data din ajunul morții bătrânii. Neica Stavrache a cunoscut slova. Repede, omul deprins a nu mai aștepta zadarnic vești de la acela pe care-l credea pierdut de-a binele, se închise în odăiță și desfăcu nervos plicul:

> "Iubite neică, mai întâi nu lipsesc a cerceta despre scumpa d-v. sănătate, a dumitale și a maichii"...

D-l Stavrache își șterse ochii cu colțul șorțului și, foarte înduioșat, urmă semnele pe petecul de hârtie, sosit de așa de departe ca să aducă în liniștitul sat un fel de răsunet al zbuciumului din locurile războiului. Fugarul era dinaintea Plevnei. Se bătuse cu mare curaj și cu mult noroc în trei rânduri; luase un steag de la inamic, într-o încăierare unde ai noștri erau aproape zdrobiți; fusese numai sergent pe câmpul de onoare, căpătând "Virtutea militară" și o decorație rusească. În curând Plevna era să fie atacată cu toată puterea armatelor aliate.

Curios lucru! Cine ar fi văzut figura lui neica Stavrache, presupunând că acela ar fi fost un om deprins să descifreze înțelesuri din chipurile

omenești, ar fi rămas în mirare pricepând bine că în sufletul fratelui mai mare nu se petrecea nimic analog cu bucuria la citirea veștilor despre succesul de bravură al răspopitului.

Hangiul mototoli hârtia după ce mai privi bine data: în adevăr, scrisoarea era expediată cu trei zile mai nainte de luarea Plevnei. Dar acuma... Plevna era luată - asta se zvonise oficial în toate unghiurile țării.

Primarul mai știa, tot din izvor oficial, că voluntarii au să fie liberați zilele acestea spre a se-ntoarce pe la căminuri, fiindcă războiul s-a sfârșit.

- Dar... întrebă distrat d-l Stavrache, ce s-o mai fi făcut cu tâlharii prinși astă-primăvară?

Tâlharii fuseseră osândiți la diferite pedepse și desigur erau și așezați la locurile de muncă.

"Care va să zică, clipi gândul hangiului, nici vorbă n-a fost la judecată despre popa, despre capul și gazda tâlharilor. Aoleu! Ce mai judecători!

...Dar o să-ndrăznească să se mai întoarcă?

...Dar dacă îndrăznește și se-ntoarce?... Atunci, ce-i de făcut?

...Da! dar sergentul se poate întoarce; popa, ba!

...Dar dacă-i vine așa o nebuneală sergentului să spuie că el e stăpânul averii, întâmplându-se orice s-o întâmpla! că odată a purtat barbă și plete.

...Da, dar atunci procurorul îl rade și-l tunde de-a binele.

...O veni?... n-o veni?..."

Pe când d-l Stavrache își ridică așa de sus interesanta-i clădire de ipoteze, iacătă altă scrisoare: e tot de la Turnu-Măgurele - de astă dată însă e slovă străină... Slovă străină!... Ei! lucru dracului!...

> "Salutare, domnu Stavrache, n-avem onoare să vă cunoaștem, dar venim să îndeplinim rugămintea unui brav camarad, sublocotenentul Iancu Georgescu, voluntar înaintat în grad în timp de campanie, mort pe câmpul de onoare cu trei gloanțe inamice primite în pântece. Am stat la căpătâiul lui plângând până când a închis ochii. Mare păcat că s-a prăpădit așa viteaz soldat! Un moment nu a arătat lașitate; deși foarte slăbit de atâta durere și pierdere de sânge, tot glumea; zâmbind și-a cântat singur popește foarte frumos: vecnica pomenire! apoi ne-a dat adresa dumitale și

ne-a rugat să-ți scriem negreșit să-l ierți, fiindcă acuma s-a spălat de sânge, și să-i spui maică-sii, bătrânii, pe care o cunoști, să-i poarte regulat de grijă sufletului. Pe urmă a-nceput să aiurească și s-a sfârșit.
Salutare: sub-loc. Marin Dobrescu; sergent major, George Popescu".

D-l Stavrache a plâns mult, mult, zdrobit de trista veste. Dar un bărbat trebuie să-și facă inimă! Nu trebuie să se lase copleșit de așa durere. A strâns bine scrisoarea; s-a spălat frumos pe ochi; a pus caii la brișcă și a plecat repede la târg să întrebe pe avocat, cu ce forme intră cineva regulat în stăpânirea averii unui frate bun pierdut, care n-are alt moștenitor.

II

Demult, acuma, d-l Stavrache stăpânește mirazul rămas de la frate-său, părintele Iancu, de a cărui urmă nu s-a mai putut da și despre care nici nu se mai pomenește.

Avocatul povățuise destul de limpede pe hangiu...

Un om stăpânește o avere ; cu drept ori fără drept, o stăpânește. Câtă vreme nu-l supără nimeni, câtă vreme nu se ridică nici o pretenție asupră-i, el n-are nevoie să ia nici o măsură legală. Și mai mult la urmă situația d-lui Stavrache este mai limpede decât a oricărui proprietar.

- Averea a fost a popii?

- Da, a popii.

- Făcută de el, din munca lui?...

- Cea mai mare parte.

- Popa are copii?

- N-are.

- Are femeie?

- Nu.

- Are părinți?

- Nu.

- Mai are alt frate?

- Nici unul, decât pe mine.

- Atunci... stăpânește sănătos, a adăogat avocatul, și dacă te-o supăra cineva, atunci vino la mine... Numai unul singur te-ar putea călca...

- Cine? întrebă d-l Stavrache.

- Popa.

Moștenitorul zâmbi și cu siguranță răspunse:

- Aș, nu mai poate călca, săracu!

Apoi, văzând că răspunsul său era prea sigur face o impresie ciudată avocatului, se grăbi s-adaoge cu tonul cel mai duios:

- Cine știe unde s-o fi prăpădit bietul frate-meu. dacă n-a mai venit el la avutul lui atâta amar de vreme!

Au trecut cinci ani de la război și nimeni, în adevăr, n-a supărat pe d-l Stavrache, afară decât popa Iancu volintiru, care venea din când în când, de pe altă lume, să tulbure somnul fratelui său. Avocatul avusese dreptate. Singur popa avea dreptul să neliniștească pacinica stăpânire a hangiului.

Dar orice se-ntâmplă des nu ne mai mișcă ; orice minune a treia oară trebuie să ni se pară lucru foarte firesc. Pentru aceea, hangiul primi fără multă emoție vizita înstrăinatului, care venea cine știe de unde, de departe.

D-l Stavrache stă în odăiță, căutând să desfacă niște socoteli încurcate, când intră nenorocitul fugar.

Stins de oboseală, bolnav, cu fața hiravă și cu ochii-n fundul capului ca în clipa morții, ocnașul era îmbrăcat în haina vărgată de la ocnă, de unde scăpase, ca prin minune, pilindu-și lanțurile.

Umblase prin codri nemâncat ; trecuse prăpăstii ; haina și nădragii îi erau numai zdrențe ; opincile sfâșiate ; palmele și tălpile picioarelor și gleznele pline de sânge. Dar în sfârșit, ajunsese la frate-său.

- Ticălosule! Strigă d-l Stavrache, ne-ai făcut neamul de râs! Să piei să nu te mai văd! Pleacă! Du-te înapoi de-ți ispășește păcatele!

Fugarul a plecat oftând și când a ajuns în prag:

- Nene, zice, fă-ți pomană, dă-mi o bărdacă de apă.

Atâta a putut să zică și a picat jos moale ca o cârpă.

Lui d-l Stavrache i s-a făcut milă ; s-a repezit să-l ridice ca să-l puie pe pat: nu-l putea lăsa să moară ca un câine. Ocnașul în luptă cu moartea s-a acățat de frate-său cu o mână de gât și cu alta de brațul stâng. Hangiul a dat atunci să-l salte de jos ; a incercat o dată, de două, de mai multe ori din răsputeri - degeaba: toate puterile și sudorile fuseseră de prisos ; trupul greu ca plumbul era peste putință de dezlipit de la pământ.

Hangiul simțind că se frânge de la mijloc, voi să dea drumul murindului și să se ridice în picioare ca să răsufle și să-și recapete puterile. Dar încercarea aceasta fu și mai grea decât cea dintâi: ocnașul, în ceasul morții, se încleștase cu o putere covârșitoare de gâtul și de brațul hangiului.

Se opinti încă o dată cu supremă energie, ridică de la pământ pe nenorocit ; dar acesta fu apucat de un cutremur grozav, se zbătu din toate încheieturile și, biruind cu greutatea-i de mortăciune cea din urmă putere de împotrivire a lui Stavrache, îl îngenunche, îl trânti jos și-i puse, ca un luptător teafăr, genunchiul pe piept. Apoi începu să râză ca un nebun scrâșnind din dinți și-i zise:

- Gândeai c-am murit, neică?

A stat mult d-l Stavrache supus sub călcâiul ocnașului ; mult a suferit în ochi rânjeala acelei fiare. Dar când nebunul a voit să-l sugrume, atunci hangiul, smintit și el de frica morții, a făcut o săritură deznădăjduită... Ocnașul a sărit cât colo ca un mototol, a bufnit în ușă, ușa s-a deschis de perete, și mototolul a pierit în întunericul nopții.

D-l Stavrache era-n picioare, în mijlocul odăii, tremurând din toate încheieturile și făcându-și cruci peste cruci... Dor de frate - bine ; dar urâtă vizită.

Până la ziuă, d-l Stavrache s-a plimbat prin odaie de colo până colo ; s-a-nchinat într-una rugându-se fierbinte pentru odihna sufletului răposaților, și a băut mereu rachiu bun, ca să-și îndepărteze gândurile rele.

A doua zi s-a dus la biserică și a aprins lumânări pentru sufletele morților. Apoi, deși zdruncinat, și-a văzut omul de daraveri, mai pe ici, mai pe colea... mai cu seamă și-a petrecut vremea cu niște vin care pornise să se turbure și să se oțețească... acu era limpede ca untdelemnul franțuzesc și dulce ca mustul năsprit. Toată ziua nu i-a cerut inima nimica ; a băut doar două-trei năstrape de zeamă de varză ; tocmai înspre seară de tot a gustat nițel pește sărat cu usturoi și a băut câteva pahare de vin nou. Pe urmă s-a-nchinat frumos și s-a culcat cu gândul la cine știe ce.

....

Afară plouă mărunțel, ploaie rece de toamnă, și boabele de apă prelingându-se de pe streșini și picând în clipe ritmate pe fundul unui butoi dogit, lăsat gol într-adins la umezeală, făceau un fel de cântare cu nenumărate și ciudate înțelesuri. Legănate de mișcarea suntelor, gândurile omului începură să sfârâie iute în cercuri strâmte, apoi încet-încet se rotiră din ce în ce mai domol, în cercuri din ce în ce mai largi, și tot mai domol, și

tot mai larg. Când cercul unui gând ajunse-n fine așa de larg încât conștiinții îi era peste putință din centru să-l mai urmărească din ce se tot depărta - omului i se pare c-aude afară un cântec de trâmbițe... militari, desigur.

Hangiul ascultă mai bine: cântecul strălucește din ce în ce mai tare. Se apropie.

D-l Stavrache iese afară pe prispa cârciumii.

E o zi luminoasă de primăvară.

În adevăr niște militari, o companie care urcă la deal în marș de paradă. Tot satul: oameni, copii, câini fac alai după militari.

Au ajuns în fața hanului. Căpitanul comandă oprirea pe loc.

Hangiul rămâne trăsnit: Căpitanul!

Căpitanul bagă sabia în teacă și înaintează către d-l Stavrache ; acesta se dă pas cu pas mereu înapoi până în cârciumă, închide repede ușa și-ncearcă s-o încuie ; dar până să clipească, ușa sare din țâțâni și căpitanul s-arată-n prag și, râzând cu hohot, strigă:

- Gândeai c-am murit, neică?

Stavrache trece-n tindă - căpitanul - după el ; fuge în odăiță - degeaba: nesuferita arătare îl urmărește de aproape. Nemaiputând răbda prigonirea, hangiul se repede sălbatic și apucă de gât pe căpitan ; acesta se lasă fără a face o mișcare.

Hangiul se-ndârjește și-l strânge de gât, îl strânge din ce în ce mai tare: simte cum degetele-i pătrund în mușchii grumazului strivindu-i, afundând beregata, sfărâmând încheietura cerbicii. Dar cu cât strânge mai tare cu atât chipul căpitanului se luminează ; cu cât el scrâșnește, cu atât militarul râde mai zgomotos și mai vesel. Și când d-l Stavrache își descleștează degetele amorțite și cade pe o laviță, căpitanul îl întreabă:

- Gândeai c-am murit, neică?

Și rămase multă vreme în picioare, cu mâinile încrucișate și cu privirea țintă asupra lui Stavrache. Apoi făcu un semn poruncitor la care hangiul se supuse. Ieșiră amândoi pe prispa din drum. Căpitanul dete comanda plecării, trâmbițele sunară, soldații își ridicară armele și urmată de obștea

satului compania plecă, în frunte cu căpitanul al cărui râs acoperea cântecul trâmbițelor și zgomotul mulțimii.

....
....

Dis-de-dimineață, d-l Stavrache, tremurând de friguri, era la popa satului rugându-l să vie negreșit până seara să-i facă sfeștanie acasă.

III

Era o sloată nemaipomenită: ploaie, zăpadă, măzărică și vânt vrăjmaș, de nu mai știa vita cum să se-ntoarcă să poată răsufla. Deși aproape de nămiez, în tot satul era astâmpăr desăvârșit ca-n puterea nopții ; ba nici glas de câine nu se mai auzea - cine știe în ce adăposturi se odihneau paznicii curților! Drumul parcă era pustiu: care om cuminte să-nfrunte așa tărie de vreme? Pe la toacă, s-a hotărât vântul să bată numai dintr-o parte ; ploaia a contenit ; a-nceput ninsoarea mărunțică și deasă, și s-a pornit crivățul s-o vârtejască. Așa vreme ține trei zile și trei nopți: halal de cine n-are nici pentru vatră, nici pentru căldare!

D-l Stavrache n-a mai ridicat oblonul prăvăliei. Singur la tarabă ce să facă omul? Mai bea un rachiu, mai morfolește un covrig uscat și se gândește mai la una, mai la alta. Dar e frig în prăvălie. Mai înțeleg să se canonească negustorul când știe pentru ce ; dar așa, degeaba! Pe așa vreme e de prisos să mai aștepți mușterii. D-l Stavrache încuie cicmigeaua, pe urmă prăvălia și trece-n odaie, la căldură: călători n-or să mai treacă, și toată lumea din sat știe să intre pe portiță-n curte și să bată la ușa din dos.

În adevăr, după ce se dezmorțește bine d-l Stavrache la gura sobei, iacăte, pe-nseratele că bate cineva la ușă.

- Cine-i acolo? întreabă hangiul.

- Eu, domn' Stavrache, răspunde un glas slab de copilă... Deschide...

Hangiul trage veriga. Vântul de afară duhnește pe ușă aruncând înăuntru o fetiță foarte rebegită. Copila d-abia poate vorbi ; fălcile îi sunt înțepenite de frig, deși, pe potrivă de copil sărac, e destul de bine îmbrăcată: are peste cămășuță minteanul lui tată-său ; pe picioarele goale niște cizmulițe vechi ale mă-sii, și pe cap un testemel.

- Ce vrei?

- M-a trimes maica, să-i dai de un ban gaz, și taica de doi bani țuică.

Și fata scoate de sub mintean cu băgare de seamă două clondire.

- Da'... zice să nu mai pui gaz în a de țuică și țuică-n a de gaz, ca alaltăieri, că iar mă bate... Și... să măsori bine...

- Da' bani ai adus?

- Ba!... zice că să scrii.

- Iar să scriu?

Și d-l Stavrache, urmat de fetiță, trece-n prăvălie bolborosind:

- Scrie-v-ar popa să vă scrie, de pârliți!

În prăvălie d-abia se mai vede. Fetița, apropiindu-se de d-l Stavrache, care-i toarnă țuică, rămâne cu ochii pe un covrig stingher, uitat pe tarabă. Hangiul s-apleacă subt tarabă să ridice tinicheaua cu gaz ; în clipa aceea, fetița întinde mâna, ia covrigul și să să-l vâre iute sub mintean ; dar d-l Stavrache se ridică. O fi tras cu coada ochiului, ori știa că fusese un covrig pe tarabă și acu pierise? că, fără vorbă, lip! o palmă peste obrazul înghețat.

- Lasă covrigul jos, hoațo!... De mici vă-nvățați la furat, fire-ați ai dracului!

Fata a lăsat covrigul și a pus mâna la obrazul încălzit. Apoi a luat cuminte sticlele, le-a ascuns sub mintean și a pornit afundându-se în negura nopții viscoloase.

Hangiul a încuiat ușa, a mai aruncat o răgălie în sobă, a mai băut un păhăruț, a mai cotrobăit prin odaie... Să fi trecut așa ca la un ceas, când prin urletul viforului, i se pare c-aude glasuri de oameni afară... Ascultă cu dinadinsul - urechea nu l-a amăgit. De astă dată se aud și bătăi în ușa de la drum a prăvăliei. Mușterii.. călători... Cine dracu mai umblă pe vremea asta! Hangiul aprinde o lumânare și trece-n prăvălie la ușe, unde cei de-afară bat mereu.

- Care-i acolo?

- Oameni buni!

E o sanie cu clopoței afară. D-l Stavrache deschide.

- Bună vremea! zice o momâie de om, înalt și spătos, cu glugă mare, și intră, pe când altul, tot așa de îmbrobodit, stă în fața cailor, care nu se pot

astâmpăra locului de bătaia vremii.

- Bună să-ți fie inima! răspunde gazda.

- Ne rugăm dumitale, negustorule, de adăpost pentru la noapte. Nu mai e chip să mergem înainte, caii prăpădiți ; noi, degerați. Să punem caii la grajd și nouă să ne dai un colțișor până la ziuă.

- Bucuros, zice hangiul... Dar dacă o fi poarta nemețită, e greu de deschis.

Din norocire, poarta era nemețită numai pe dinafară ; pe dinăuntru, fiind adăpostit dinspre partea hanului, locul era limpede. Doi argați ieșiră din grajd, poarta trosni spărgându-și lipiturile de gheață, sania fu trasă în curte și caii puși la iesle.

Cei doi musafiri suiră pe prispă, își scoaseră glugile, se scuturară bine de zăpadă și intrară în căldură. Se vedeau pe cât se poate vedea pe-ntunerec, oameni cu dare de mână, cirezari, orzari, ori cine știe ce...

Când d-l Stavrache se-ntoarse peste câteva minute în odaie, aducând pe tavă vin și pahare, găsi pe unul din musafiri în picioare încălzindu-se lângă sobă, acela care intrase întâi ; celălalt era culcat pe pat cu fața la perete: drumeț obosit, se-ntinsese să-și dezmorțească oasele.

- N-ai ceva mezelic?

Se afla... Măsline, costițe de râmător afumate, pastramă și telemea... Pe când gazda căuta în prăvălie, cu ușa de la mijloc deschisă, auzi pe musafiri vorbind așa de încet că nu putu înțelege un cuvânt. Dar întorcându-se cu mezelicul, văzu că fusese o părere. Amândoi musafirii erau la locurile de mai nainte, ba cel culcat începuse să sforăie.

- Lasă-l să se odihnească: e foarte trudit! zise cel din picioare, și așezându-se singur la masă, începu să guste cu mare poftă.

Mâncând, firește, începu vorba.

- Strașnic viscol, domnule!

- Da' de unde sunteți d-v.?

- De departe...

- Și încotro vă duceți?

- Nu știu... Să mă crezi că nu știu. M-a luat prietenul cu el așa, tovarăș de drum, și uite ce sfântă de vreme ne-a apucat.

- Ciudată vorba dumitale! zise hangiul, ridicând sprâncenile ; să umble omul așa pe drumuri fără să știe unde merge...

- Ei de! răspunse simplu musafirul ; vezi?

Și-și urmă gustarea liniștit. După ce se gândi nițel, gazda:

- Dumneavoastră sunteți... negustori?

- Nu.

- Foncționari...

- Știi, nici tocma funcționari ; dar... cam așa.

- Am înțeles: vorba vine, umblați la inspecții.

- Ba nu!

După o pauză, în timp ce musafirul bău unul după altul două pahare de vin:

- Bravo! bun vin ai, domnule Stavrache.

- De unde știi că mă cheamă Stavrache?

- Mi-a spus prietenul.

- Da'... dumnealui... de unde știe?

- Știu eu? Mi-a spus pe drum, că mi-era frică să înnoptăm pe așa vreme ; zice: n-ai grije ; mânem aici aproape, la han la neica Stavrache.

- Pesemne că m-o fi cunoscând dumnealui! zise hangiul și dete să se apropie de pat, să vază pe omul care dormea cu fața la perete. Când deodată:

- Cum să nu te cunosc, neică Stavrache, dacă suntem frați buni? zise omul din pat râzând și ridicându-se drept în picioare în fața hangiului.

Tot viforul care urla în noaptea grozavă să fi năpădit dintr-o dată în țeasta lui Stavrache nu l-ar fi clătinat mai cu putere decât înfățișarea și vorbele acestea!

Hangiul deschise gura mare să spună ceva, dar gura fără să mai scoată un sunet nu se mai putu închide ; ochii clipiră de câteva ori foarte iute și

apoi rămaseră mari, privind țintă, peste înfățișarea aceea, în depărtări neînchipuite ; mâinile voiră să se ridice, dar căzură țepene de-a lungul trupului, care se-ntinse-n sus, nălțându-și gâtul afară din umeri, ca și cum o putere nevăzută l-ar fi tras de păr vrând să-l desprindă de la pământ, unde parcă era înșurupat... Dar după acest moment dintâi, trupul se înfundă repede mai jos chiar decât fusese, apăsându-și gâtul în umeri, ca și cum puterea nevăzută îl scăpase de păr, mâinile se ridicară și-ncepură să frământe sec din degete ; ochii-și întoarseră privirile din adânci depărtări de-afară afundându-le treptat înăuntrul bolții capului, în alte depărtări mai adânci poate ; gura se-nchise și fălcile se-ncleștară.

- Șezi, necă, zise fratele mai mic, așezându-se la masă.

Hangiul ascultă.

- Te miri firește că mă vezi...

Hangiul zâmbi.

- Mă credeai mort, nu-i așa?... Aș! scrisoarea din urmă a fost o glumă...

Hangiul începu să râză.

- Uite, neică Stavrache, la ce-am venit noi... E vorba de dreptate frățească... Dumneata ai la mână chezășie averea mea. Eu... de! până acuma m-am învârtit prin lume cum am putut ; de-atâta vreme nu te-am supărat... Acu... ce să-ți mai spui? Am umblat cu banii reghimentului... și de-aia am venit... să nu mă lași! nu mai e vorba de dreptate: de pomană îmi dai... Nu bei și d-ta cu noi?

Zicând acestea îi întinse un pahar. Stavrache luă paharul ; îl duse spre gură, dar gura rămase-ncleștată, tremurând și, ca și cum ar fi băut, deșertă paharul peste bărbie pe sân.

Musafirii se uitară lung unul la altul.

-...Dacă până poimâine n-am cincisprezece mii, trebuie să mă-mpușc... Neică! adăogă omul cu multă căldură ; neică! să nu care cumva să mă lași... Nu zici nimic?

Drept răspuns, Stavrache se ridică în picioare foarte liniștit ; se duse drept la icoane ; făcu câteva cruci și mătănii ; apoi se sui în pat și se trânti pe o ureche, strângându-și genunchii în coate.

Pe când musafirii steteau nedormiți, uitându-se când la unul când la altul, când la omul ghemuit, acesta începu să horcăie tare și să geamă.

Dormea?... Visa urât?... Așa de repede s-adoarmă?... Se preface?...

Dar n-apucară să-și pună din ochi atâtea întrebări, și horcăielile se porniră ca un clocot, întrerupte de gemete din adânc, în timp ce trupul tremura tot mai tare și mai tare clănțănind din dinți.

Fratele se apropie de pat și atinse cu mâna umărul omului chinuit de cine știe ce vis. La acea ușoară atingere, un răcnet! - ca și cum i-ar fi împlântat în rărunchi un junghi roșit în foc - și omul adormit se ridică drept în picioare, cu chipul îngrozitor, cu gura plină de spumă roșcată. Ca o furtună se repezi, apucă masa și o trânti de dușumea, făcând tot țăndări.

Lumânarea căzând se stinse, și odaia rămase luminată numai de candela icoanelor și de tăciunele din vatră.

Stavrache rămase o clipă cu mâinile ridicate cât mai nalt, dete alt răcnet zguduitor și se năpusti asupra lu frate-său: îl doborî la pământ, năruindu-se peste el.

- Săi, că mă omoară!

Tovarășul voi să apuce pe Stavrache de la spate ; acesta părăsi pe cel trântit, se-ntoarse-n loc și-nhăță pe celălalt de gât: într-o clipă la pământ.

-Mă strânge de gât! vrea să mă muște!

Atunci începu o luptă crâncenă. Pe lângă o necovârșită putere față de amândoi uniți, hangiul mai avea și o repeziciune de mișcări ne'nchipuită. S-ar fi a sfârșit rău pentru musafiri înfiorătoarea tăvăleală, dacă nu-i dădea fratelui prin minte o stratagemă. Scoase repede cureaua de la brâu...

Stavrache ocupat cu tovarășul nu lua seama că i se întâmplă ceva la picioare ; fratele i le apucă, le-nfășură de două ori strâns bine și închise capătul curelii în cataramă ; apoi îl apucă pe la spate dându-i cu sete pumni în cerbice. Stavrache lăsă pe tovarăș, dete să se-ntoarcă în loc ; dar picioarele nu se mai putură cumpăni. Fratele îi trase un pumn strașnic în furca pieptului așa că Stavrache șovăind nu-l mai ajunse cu mâinile și se prăbuși ca un taur, scrâșnind și răgind.

Viscolul afară ajuns în culmea nebuniei făcea să trosnească zidurile hanului bătrân.

Până să se ridice hangiul într-un cot, îl răstigniră jos. Îi prinseră fiecare câte o mână, i le răsuciră în loc, frângându-le degetele pe dos, apoi cu mare silă le împreunară pe amândouă din susul capului și i le legară strâns cu brâul tovarășului, pe când Stavrache îi scuipa și râdea cu hohot. Acu era legat butuc.

Tovarășul se sui pe pat, luă candela de la icoane, să caute lumânarea printre lucrurile risipite pe jos. O găsi și o aprinse. Cum îi dete lumina-n ochi, Stavrache începu să cânte popește.

- Ce-i de făcut? zise tovarășul cu groază.

- N-am noroc! răspunse fratele.

Zdrobit de luptă și de gânduri, omul se așeză încet pe pat și privi lung asupra celui țintuit jos, care cânta nainte, legănându-și încet capul, pe mersul cântecului, când într-o parte când într-alta.

O făclie de Paște

Apărut în 1899

Leiba Zibal, hangiul de la Podeni, stă pe gânduri la o masă subt umbrarul de dinaintea dughenii, așteptând dilijența, care trebuia să fi sosit de mult; e o întârziere de aproape un ceas.

Este lungă și nu prea veselă istoria vieții lui Zibal; dar așa cum e prins de friguri, tot e o petrecere pentru el să ia pe rând una câte una fazele ei mai însemnate...

Precupeț, vânzător de mărunțișuri, samsar, câteodată și mai rău poate, telal de straie vechi, apoi croitor și ștergător de pete într-o ulicioară tristă din Ieși - toate le încercase după accidentul care-l făcuse să-și piarză locul de băiat într-o mare dughiană de vinațuri. Doi hamali coborâseră în beci un boloboc sub privigherea băiatului Zibal. O neînțelegere se ivi între dânșii la împărțeala câștigului. Unul din ei luă un crâmpei de lemn ce-l găsi la-ndemână și lovi în frunte pe tovarășul său, care căzu amețit și plin de sânge la pământ.

Băiatul, văzând sălbătăcia, dete un țipăt de alarmă, dar mizerabilul se repezi să iasă din ogradă și, trecând pe lângă băiat, ridică mâna asupră-i... Zibal pică leșinat de spaimă. După o zăcere de câteva luni când se întoarse la stăpân, locul lui era ocupat.

Atunci începu lupta grea pentru viață, care se îngreună și mai tare prin căsătoria cu Sura... Răbdarea însă ostenește soarta rea. Fratele Surei, hangiu la Podeni, muri, și hanul rămase lui Zibal, care urmă negoțul pe seama lui.

Aci se află el acuma de cinci ani.

Are strânsă o avere bunicică în bani și vinațuri bune, îngrijite, o marfă care totdeauna face parale. De sărăcie a scăpat Leiba, dar sunt toți bolnavi, și el și femeia și copilul - friguri de baltă.

... Și oamenii sunt răi și pricinași în Podeni!... Ocări... batjocuri... suduituri... acuzări de otrăvire prin vitriol... Dar amenințările!

Amenințarea este mai grea pentru un suflet ce se clatină ușor decât chiar lovitura. Ceea ce muncește acum pe Leiba mai mult decât tremurătura frigurilor este o amenințare.

"A! goi ticălos!" gândește el oftând.

Ticălosul este badea Gheorghe - pe unde o fi! - un om cu care Zibal a avut o daraveră foarte neplăcută.

Gheorghe venise într-o dimineață de toamnă la han, obosit de drum; ieșea din spital - zicea - și căuta de lucru. Hangiul l-a luat în slujbă. Dar Gheorghe s-a arătat a fi om prea brutal și prea ursuz... suduia mereu și mormăia singur prin ogradă. Era o slugă rea, leneș și obraznic... și fura.

Într-o zi a amenințat pe balabusta îngreunată, care-l ocărâse cu drept cuvânt, s-o lovească în pântece... altădată a asmuțit un câine asupra lui Ștrul cel mic.

Leiba i-a făcut numaidecât socoteala și l-a trimis. Dar Gheorghe nu voia să se ducă; el pretindea cu violență că s-a fost tocmit pe un an. Atunci hangiul a spus că merge în deal la primărie să ceară vătășei ca să-l alunge.

Gheorghe a vârât repede mâna în sân strigând: "Iudă!" și a voit să se năpustească asupra stăpânului.

Din nenorocire, sosea atunci o haraba încărcată cu mușterii. Gheorghe a început să rânjească zicând:

"Ce te-ai spăriet, coane Leiba?... Iacă mă duc".

Și apropiindu-se crunt, peste tarabă, de Leiba, care se dete cât putu înapoi, îi șopti:

"Să mă aștepți în noaptea Paștelui, să ciocnim ouă roșii, jupâne... Să știi că ți-am făcut și eu socoteala!"

Atunci intrară mușterii în dughiană.

"Să ne vedem sănătoși la înviere, coane Leiba!" adăogă Gheorghe depărtându-se.

Leiba a mers la primărie, apoi la subprefectură, să denunțe pe amenințător, cerând să fie păzit. Subprefectul, un tânăr foarte vesel, a primit întâi peșcheșul "modest" adus de Leiba, pe urmă a început să râză de jidanul fricos și să-l batjocorească. Leiba a stăruit călduros să-l facă a înțelege gravitatea lucrului, cum era hanul izolat departe de sat și chiar de șosea. Dar subprefectul, cu un aer mai serios, l-a povățuit să fie cuminte; nici să nu mai pomenească de așa ceva, ca să nu deștepte în adevăr, într-un sat unde oamenii sunt răi și săraci, pofte de călcare.

Mai târziu, peste câteva zile, îl căutară pe badea Gheorghe un pomojnic[1] și doi călărași: era bănuit pentru o pricină.

Ce bine era să-l fi mai răbdat Leiba măcar până la sosirea acestor oameni!... Dar Gheorghe era acum cine știe unde...

Deși asta se petrecuse de mult, totuși, în mintea omului prins de friguri, se repeta bine impresia figurii lui Gheorghe, a mișcării lui vrând să scoată ceva din sân și a cuvintelor lui amenințătoare. Cum se deștepta așa de limpede acea amintire?

Era Sâmbăta Paștelui.

Sus pe deal, în satul depărtat ca la doi chilometri printre bălți, se auzeau clopotele bisericii... Și se aude așa de ciudat când ai friguri: aci foarte tare, aci aproape deloc... Noaptea care venea era noaptea Paștelui; scadența făgăduielii lui Gheorghe...

"Dar poate că l-au prins până acuma!"

...Oricum, Zibal mai stă la Podeni doar până la câștiu[2] viitor. Cu capitalul lui se poate deschide un negoț frumos în Ieși... În târg, Leiba să fie sănătos, o să șază aproape de comisie... O să cinstească pe comisar, pe ipistat, pe sergent... Cine plătește bine este bine păzit.

Într-un târg așa mare, noaptea e zgomot și lumină, nu întuneric și tăcere ca în valea singuratică a Podenilor. E un han în Ieși, - acolo în colț, ce loc bun pentru o dughiană - un han unde toată noaptea cântă fetele la Café Chantan. Ce viață zgomotoasă și veselă! Acolo găsești la orice ceas, zi și noapte, pe domnul comisar cu fetele și cu alți poreți[3] .

Ce mai trebuie multă bătaie de cap aici, unde, mai ales de când cu drumul-de-fier, care ocolește foarte pe departe mlaștinele, gheșeftul scade mereu?...

"Leibă, strigă Sura din-năuntru, sosește dilijența, s-aud zurgălăii."

Valea Podenilor este o văgăună închisă din patru părți de dealuri păduroase. În partea despre miazăzi mai cufundat, se adună, din șipotele ce izvorăsc de sub dealuri, niște băltaie adânci, deasupra cărora se ridică ca niște perii stufișuri de rogoz. Între partea băltoasă și partea mai ridicată despre miază-noapte, în mijlocul văii, stă hanul lui Leiba: e o clădire veche de piatră, sănătoasă ca o mică cetățuie; deși terenul e mlăștinos, hanul are zidurile și beciurile bine uscate.

La glasul Surei, Leiba se ridică greoi de pe scaun, întinzându-și membrele obosite; el cată lung în zare către răsărit; nici pomeneală de dilijența.

"Nu vine; ți s-o fi părut..." răspunde el balabustei, și se lasă iarăși jos.

Foarte trudit, omul își încolăcește brațele pe masă și-și așează pe dânsele capul, care-i arde tare.

La căldura soarelui de primăvară, care începuse să încingă fața mlaștinelor, o moliciune plăcută coprinse nervii omului, și gândul începu să depene pe fusul conștiinței bolnave mai rar, tot mai rar și înmuind treptat formele și colorile închipuirilor...

Gheorghe... Noaptea Paștelui... Tâlhari... Ieșii... O crâșmă în miezul târgului... O dughiană veselă, care merge bine... Sănătatea.

Și ațipi...

...Sura lipsește cu copilul de mult d-acasă.

Leiba iese în ușa dughienii să se uite în calea ei.

Pe ulița mare e o circulație vie, o neîntreruptă fâșiitură de roate pe răzoare[4] , acompaniată de ciocăniturile ritmate ale trapătului de potcoave pe luciul asfaltului.

Deodată însă circulația se oprește, și dinspre Copou se văd venind o grămadă de oameni, gesticulând și strigând foarte mișcați.

Mulțimea pare că escortează pe cineva: militari, o streajă și fel de fel de public. La toate ușile dughienelor se înghesuiesc privitorii curioși.

"Aha! gândește Leiba, a pus mâna pe un tâlhar!"

Cortejul se apropie. Sura se dezlipește din mulțime și urcă lângă Leiba pe treptele crâșmii.

"Ce e, Sură? întrebă el.

– E un nebun scăpat de la Golia.

– Să închidem dughiana, să nu dee peste noi.

– E legat acuma; dar adineaori scăpase. S-a bătut cu toți soldații..» Pe un jidan, pe care un goi răutăcios din mulțime l-a îmbrâncit peste nebun, nebunul l-a mușcat de obraz."

Leiba de pe trepte vede bine; cu o treapta mai jos privește Sura cu copilul în brațe.

Este în adevăr un nebun furios pe care-l țin câte doi oameni de fiecare parte; pumnii sunt strâns legați unul peste altul cu o curea tare. E un om cu o cherestea uriașă: un cap ca de laur, părul negru, des, barba și mustățile aspre și împâslite. Prin cămașa-i, sfâșiată de luptă, se vede pieptul lat, acoperit ca și capul de un stuf de păr. E cu picioarele goale; gura i-e plină de sânge și stupește mereu firele pe care le-a smuls cu dinții din barba jidanului.

Toata lumea s-a oprit... De ce?

Jandarmii dezleagă mâinile nebunului.

Mulțimea se dă într-o parte făcând un loc larg împrejurul lui. Nebunul dă un ocol cu ochii și-și oprește privirile care ard spre ușa lui Zibal; scrâșnește din dinți, se repede țintă pe cele trei trepte, și într-o clipă, apucând în palma dreaptă capul copilului, în cea stânga pe al Surei, le izbește pe unul de altul cu atâta putere că le confundă ca pe niște ouă moi...

Un zgomot s-auzi, o trosnitură care cu nimic nu se poate compara, la întâlnirea celor două titve smăcinate una pe alta.

Leiba, cu inima înnodată, ca un om ce cade dintr-o nemăsurată înălțime, dete să țipe: "O lume întreagă mă lasă cu dinadinsul pradă unui nebun!"

Dar glasul mut nu se supuse voinții.

"Scoală, jidane!" strigă cineva trosnind tare cu o nuia pe masă.

"- Proastă glumă! zice Sura din pragul crâșmei; să sparii omul din somn, țărănoi mijic!"

Leiba sări drept în picioare.

"Te-ai spăriet, jidane? întrebă râzând glumețul. Dormi la nămiez, ai?... Scoală că-ți vin mușterii... sosește harabaoa poștei".

Și, după prostul său obicei, care irita rău pe jidan, voi să apuce pe Zibal în brațe să-l gâdile.

"Lasă-mă în pace! strigă hangiul smucindu-se și îmbrâncindu-l cu toată puterea. Nu vezi că sunt bolnav? Lasă-mă-n pace!"

Dilijența sosește în sfârșit cu aproape trei ceasuri de întârziere. Sunt doi călători, care se așează împreună cu conductorul, poftit de ei, la aceeași masă.

Din convorbirea călătorilor se lămurea bine împrejurarea. La tactul de mai sus al poștii, se întâmplase peste noapte o călcare cu omor în hanul unui jidov. Hangiul omorât ținea și schimbul cailor. Tâlharii îi furaseră, și până să se găsească alții în sat, călătorii curioși putuseră cerceta în voie teatrul crimei.

Cinci victime. Dar amănuntele! Dacă nu s-ar fi găsit prădată, s-ar fi crezut că a fost o cruntă răzbunare, sau fapta nebuniei religioase. În anecdotele despre sectarii iluminați, se povestesc câteodată executări de așa absurdă sălbăticie.

Leiba tremura scuturat de un puternic acces de friguri și asculta aiurit.

Apoi urmă ceva, care trebuia neapărat să umple de respect pe conductor. Tinerii pasageri erau doi studenți, unul în filosofie, altul în medicină; mergeau să petreacă în orășelul lor natal. Între ei se încinse o

înaltă dezbatere academică despre crimă și cauzele ei, și dacă trebuie să fim drepți, medicinistul era mai bine preparat decât filosoful.

Atavismul... Alcoolismul cu urmările-i patologice... Vițiul de concepție... Deformarea... Paludismul... Apoi nevroza! - Atâtea și atâtea cuceriri ale științei moderne... Dar cazul de reversie!

Darwin... Haeckel... Lombroso...

La cazul de reversie conductorul face niște ochi mari, în cari strălucește o profundă admirație pentru cuceririle științei moderne.

"Este evident, adaogă medicinistul. De aceea, criminalul propriu-zis, luat ca tip, are brațele peste măsură lungi și picioarele prea scurte, fruntea îngustă și turtită, occiputul tare dezvoltat; chipul lui de o caracteristică asprime și bestialitate, bătătoare la ochii deprinși; e un rudiment de om: e, cum am zice, fiara, care de-abia de curând a reușit să stea numai pe labele dinapoi și să-și ridice capul în sus, spre cer, cătră lumină!".

La vârsta de douăzeci de ani, după atâta emoție, după o bună ospătare cu un vin așa de bine născut și așa de bine crescut ca vinul lui Zibal, o frază de o nuanță lirică, fie chiar din partea unui medicinist, șade bine.

Entuziastul tânăr, între Darwin și Lombroso, găsise vreme să miroasă și puțin Schopenhauer - "spre cer, cătră lumină!"

Zibal era departe de a fi priceput "luminoasa" teorie. Pentru întâia oară poate, în aerul umed al Podenilor, se rostogoleau așa de înalte vorbe, așa de nobile subtilități de gândire.

Ceea ce pricepuse însă Leiba mai bine decât oricine, mai bine decât chiar conferențiarul, era ilustrația izbitoare a teoriei; cazul de reversie el îl cunoștea în carne și oase; era portretul lui Gheorghe. Acest portret, din care până mai adineori păstra numai trăsăturile fundamentale, i se redeștepta acum în spirit cu o perfectă palpabilitate până în cele mai neînsemnate amănunte.

Dilijența era departe. Leiba o urmărise cu privirile până ce, cotind la stânga, ea se pierduse pe după deal. Soarele scăpătase și el după coasta de la apus, și seara începea să-mpăinjinească dulce formele din valea Podenilor.

Hangiul, posomorât, se puse să rumege în minte tot ce auzise... În tăcerea nopții, pierduți în întuneric, un bărbat, două femei și doi copii fragezi, smulși fără veste din brațele binefăcătorului somn de mâna fiarei cu chipul omenesc și jertfiți unul câte unul... Țipetele nebune ale copilului retezate de junghiul care-i despică pântecele... Gâtul spart de secure, prin deschizătura căruia iese, după fiece gâlgâitură de sânge, o horcâială surdă...

Și cea din urmă jertfă, care, năucita într-un colț, asistă la toate astea așteptându-și rândul... Procesul mai grozav decât execuția, jidanul fără apărare în mâna goilor... țestele prea slabe pentru mânile năprasnice ale nebunului de adineaori.

Buzele lui Leiba, fripte de friguri, urmau machinal gândul tremurând repede. O scuturătură puternică îl apuca dintre spete; el intră cu pasul împleticit în gangul hanului.

Fără îndoială - gândește Sura - Leiba nu e bine deloc, e tare bolnav; Leiba are "idei la cap"... căci ce înțeles poate avea tot ce face el de câteva zile și mai ales ce a făcut astăzi?

Crâșma a închis-o înainte de aprinsul lumânărilor, tocmai când se isprăvea șabăsul. De trei ori au bătut mușterii în ușa dughenii, strigând cu glasuri cunoscute să le deschiză. La fiece bătaie, el a tresărit și a oprit-o încet și cu ochii sperioși:

"Nu te mișca... nu voi să intre goi aici".

El a trecut apoi sub gang și s-a pus s-ascută pe treapta de piatră a pragului securea de tăiat lemne. Tremură de nu se poate ține pe picioare, și nu vrea să se odihnească. Ce e mai îngrijitor decât toate, el, Leiba, la întrebările ei stăruitoare, a răspuns aspru și a trimis-o să se culce poruncindu-i să stingă numaidecât lumina. Deocamdată, ea s-a împotrivit; dar așa de scurt i-a repetat omul porunca, încât dânsa, cu toată obida, a trebuit să se supună, resemnându-se să amâne pentru mai târziu lămurirea acestor împrejurări.

Sura a stins lampa, s-a culcat și acuma doarme alături de Ștrul.

Femeia avea dreptate... Leiba e în adevăr bolnav.

E noapte deplină. Zibal șade de mult pe pragul ce dă în gang și ascultă...

Ce?

Zgomote nehotărâte vin din depărtare... Parcă sunt tropote de cai, bubuituri de mai înfundate, convorbiri misterioase și agitate. O încordare înaltă a atenției ascute simțirea auzului în singurătatea nopții; când ochiul e dezarmat și neputincios, auzul pare că luptă să și vază.

Dar nu e o părere... Pe drumul care abate din șosea încoace se aud venind pași de cai. Zibal se scoală și vrea să se apropie de poarta mare a gangului. Poarta este bine închisă cu o bârnă grea d-a curmezișul, ale cărei căpătâie stau în câte-o bortă în ziduri. La întâiul pas, nisipul strivit sub papucul lui face o scârțâitură prea indiscretă. Zibal scoate picioarele din

papuci și rămâne în colțuni. Așa, fără vreun zgomot aprețiabil de o ureche neprevenita, el merge la poarta gangului tocmai când călăreții trec prin dreptul ei în pasul cailor. Dânșii vorbesc încet de tot, însă nu atâta încât Leiba să n-apuce foarte bine aceste câteva vorbe:

– „S-a culcat devreme...

– Dar dacă o fi plecat?

– I-o veni rândul aldată... Da' eu aș fi vrut"...

Nu se mai poate înțelege nimica; oamenii aceia s-au prea depărtat.

De cine era vorba?... Cine să se fi culcat sau să fi plecat?... Cui o să-i vie rândul aldată?... Cine e acela care ar fi vrut altceva?... Și ce altceva vrea acela?... Și ce căutau pe drumul de lături - un drum pe care nu intră cineva decât anume ca să se abată la han?...

O osteneală zdrobitoare se lăsă pe cerbicea lui Zibal...

"Să fie Gheorghe?"

Leiba simți că i se sting puterile și se așeză la loc pe prag. Între frânturile de gânduri ce se rostogoleau în capul său, el nu putu prinde un gând întreg, o hotărâre... Aiurit, intră în dughiană, trase un chibrit, și aprinse o lampă mică cu petrol.

E o idee de lumină; fitilul e așa de jos lăsat încât flacăra stă ascunsă în interiorul capsulei de alamă; numai prin grația mașinii apar de jur-împrejur niște bendițe verticale foarte subțiri de-o lumină aproape cu totul moartă... Dar este destul pentru ca să vază bine în ungherele cunoscute ale dughienii... A! e cu mult mai mică deosebirea între soare și cea mai de nimic scânteie, decât între aceasta și întunericul orb!

Ceasornicul țăcănea în perete. Zgomotul acesta monoton supără pe Zibal. Omul nostru puse mâna pe limba ce se legăna și-i stinse mișcarea.

Gura lui era uscată. Îi era sete. Spăla un paharuț în cada cu trei picioare de lângă tarabă și voi să-și toarne rachiu bun dintr-un șip; dar gâtul șipului începu să clănțănească tare pe buzele paharului... Aceste sunete erau și mai supărătoare. A doua încercare, cu toată voința lui de a-și birui slăbiciunea nu avu mai mult succes.

Atunci, renunță la pahar, lăsându-l să cază domol în apă, și înghiți de câteva ori din șip. Puse după aceasta la loc șipul, care atingând scândura produse o ciocnitură de speriat. Un moment, se opri înecat de această impresie. Apoi luă lampa și o puse pe firida ferestrii, care da în gang; pe poartă, pe paveaoa și pe zidul din potrivă al gangului se zugrăviră niște bande late de-o lumină cu prea puțin mai deasă decât o închipuire.

Zibal se așeză iar pe prag întinzându-și urechea la pândă...

Clopote în deal... Toacă pentru înviere... Care va să zică a trecut de miezul nopții; ne apropiem de ziuă... A! dacă ar trece și restul acestei lungi nopți ca jumătatea întâia!

...O trosnitură de nisip strivit sub talpă! Dar el e în colțuni și nici n-a mișcat măcar piciorul... A doua trosnitură... Mai multe... E desigur cineva afară, aci, foarte aproape. Leiba se scoală apăsându-și pieptul cu mâna și căutând să întoarcă înapoi un nod rebel ce i se ridică în gât.

...Sunt mai mulți oameni afară... și Gheorghe!...

Da, el e; da, a bătut în deal ceasul Învierii.

Vorbesc încet:

“- Dacă-ți spun eu că doarme. Am văzut când a stins lumina.

– Mai bine; prindem cuibul întreg.

– Poarta o deschiz eu; îi știu meșteșugul? Să-i croim ferestruica... Bârna trece pe aici..."

Și se simțiră pipăiturile cu care omul de afară măsura distanța pe lemn...

Un sfredel mare se aude rozând țesăturile uscate ale blănii bătrâne de stejar... Zibal are nevoie să se rezeme: el se sprijinește în palma stângă pe poartă și cu dreapta își acopere ochii.

Atunci, printr-un caprițiu neexplicabil al intimelor jocuri, se produse în urechea omului din-năuntru foarte tare și lămurit:

"Leiba! sosește dilijența!"

Era neîndoios glasul Surei... O caldă rază de speranță... un moment de fericire... este iar un vis!... Dar Leiba își trage repede mâna stângă: vârful instrumentului, pătrunzând de partea asta, l-a înțepat în palmă.

A mai gândi la scăpare?... Absurd!

În creierul care ardea, imaginea sfredelului lua niște dimensii ne-mai-închipuite. Unealta, învârtindu-se mereu, creștea la infinit, și borta devenea tot mai mare și mai mare, așa de mare în sfârșit, încât în cadrul ei rotund, monstrul putea s-apară în picioare fără să se aplece. Ceea ce se petrecea în acel creier ieșea din sfera gândirii umane: viața se ridicase la o treaptă de exaltare din care toate se vedeau, se auzeau, se pipăiau enorme, de proporții haotice.

...Lucrarea din afară urmează cu metoda și stăruință. Leiba a văzut acuma de patru ori la rând dintele răsucit de oțel pătrunzând în partea lui și trăgându-se înapoi afară.

"Amu, adu herestreul..." zise Gheorghe.

O limbă îngustă de herastrău trece prin borta întâia și începe să ronțăie în mișcări dese și regulate... Planul era ușor de înțeles: patru borte în patru unghiuri ale unui pătrat; între ele herăstrăul trage liniile; în centrul pătratului s-a înfipt sfredelul mai dinainte; când bucata va fi cu totul dezlipită de trupul întreg al lemnului, se trage-afară; prin golul rămas, o mână puternică se introduce, apucă bârna, o dă într-o parte și... goii sunt la Leiba în casă.

Și același sfredel, peste câteva minute, are să fie instrumentul casnei lui Zibal și a tutulor ai lui... Doi gâzi or să țină victima răstignită jos, și Gheorghe, cu călcâiul pe pântecele ei, o să vâre încet, ca în blana de lemn moartă, sfredelul în osul viu al pieptului, adânc, mai adânc, până să atingă inima, pe care s-o oprească din zvâcniturile-i nebune și s-o țintuiască pe loc!

O sudoare de moarte scăldă tot trupul lui Zibal; omul se-nmuie din încheieturi și încet se lăsă să cază în genunchi, ca o vită ce-și pleacă sub lovitura din urmă grumazul, pătrunsă ca de acuma ea însăși trebuie să se părăsească pe ea însăși.

"Da! s-o țintuiască pe loc!… gândi el pierdut... da! s-o țintuiască pe loc!"

Și rămase tâmp cu ochii holbați pe lumina de la fereastră... Câteva momente el stete astfel încremenit pe altă lume, dar deodată:

"Da, repetă el surâzând cu o clipire fioroasă; da! s-o țintuiască pe loc!"

Se petrecu atunci în această ființă un fenomen ciudat, o complectă răsturnare; tremurătura lui se opri, abaterea dispăru și figura-i descompusă de-o atât de îndelungata criză, luă o bizară seninătate. El se ridică drept, cu siguranța unui om sănătos și puternic, care merge la o țintă lesne de ajuns.

O linie între cele două puncte superioare ale pătratului era pe sfârșite. Leiba se apropie curios să vază jocul uneltei. Surâsul său se caracteriza acum și mai tare. Mișcă din cap, ca și cum ar fi zis:

"Mai am încă vreme".

Herăstrăul roase cele din urmă fibre de lângă borta către care tinsese, și începu lucrul între bortele inferioare.

"Mai sunt trei", gândi Leiba, și cu precauția celui mai încercat vânător intră binișor în dughiană. Căută sub tarabă, luă ceva, ieși înapoi cu același tact; ascunzând obiectul ce-l ținea în mână, ca și cum se temea de indiscreția zidurilor, și se duse în vârful deștelor la poartă.

Dar ceva grozav: lucrarea de afară s-a oprit cu desăvârșire... nu se mai simte nimic.

"Ce-i asta?... Să fi plecat?... S-a dus?" fulgera prin mintea omului dinăuntru. Și la această închipuire, el își mușcă buza de jos, cuprins de-o nepomenită dezolare...

"Haha!" fusese o urâtă amăgire: lucrarea începe din nou, și el se pune a o urmări cu bătăile de inimă a celui mai cald interes. Hotărât, omul nostru era muncit de-o neînțeleasă dorință de a vedea lucrul cât mai degrabă sfârșit.

"Mai iute! gândi Leiba cu nerăbdare... mai iute!"

Acum se auzeau iar clopotele în deal.

"Mai iute, bre, ne-apucă ziua!" zise un glas de afară îmboldit parcă de voința omului dinăuntru.

Lucrătorul porni cu multă activitate. Încă puține mișcări, și toate punctele pătratului sunt unite.

În sfârșit!

Sfredelul trage încetinel în afară bucata în patru colțuri... O mână mare și vânjoasă intră... Până să n-atingă încă bârna pe care o caută, se aud două răcnete, pe când Zibal înfășură cu putere căpătâiul liber al lațului de butucul fix de la ușa gârliciului...

Lațul, era ingenios combinat: o frânghie lungă legată cu un căpătâi de butuc: la o lungime potrivită, pe locul unde era să dispară pătratul scobit, un ochi pe care Leiba îl ținea deschis cu mâna stângă, în timp ce cu mâna dreaptă ținea strâns celălalt căpătâi. La momentul cerut, Zibal dete drumul ochiului și apucând repede cu amândouă mâinile căpătâiul liber cu o smucitură supremă trase înăuntru brațul întreg.

...Într-o clipă operația fusese gata... Două răcnete o însoțiră, unul de pierzare, altul de triumf: mâna era "țintuită pe loc".

Se auziră apoi pași depărtându-se grabnic. Tovarășii lui Gheorghe părăseau lui Zibal prada prinsă cu atâta istețime.

Jidanul se repezi în dughiană, luă lampa și cu o învârtitură sigură ridică fitilul sus de tot: lumina captivă între gratii ieși d-asupra veselă și victorioasă, redând viață hotărâtă formelor nebuloase din preajmă-i.

Zibal trecu cu lampa în gang. Tâlharul gemea greu; după încordarea brațului se vedea că renunțase la o inutilă zbuciumare. Mâna era umflată și degetele încovoiate... părea că vrea s-apuce. Jidanul apropiă de ea lampa... - Un fior: frigurile se întorceau iar. - Aplecă lumina prea aproape, încât,

tremurând, atinse mâna tâlharului cu sticla fierbinte: o crispație violentă a degetelor se produse urmată de un vaiet surd...

La vederea acestui fenomen, Zibal tresări... prin ochii lui scăpărase o inspirație excentrică. Începu să râză cu un hohot care zgudui bolta gangului și intră repede în dughiană.

Mijea de ziuă.

Sura se deșteptă deodată... parcă auzise prin somn niște răgete îngrozitoare. Leiba nu era în odaie. Toate cele din ajun îi reveniră în minte. Se petrecea ceva rău. Sări jos din pat și făcu lumină. Patul lui Leiba era nedesfăcut. El nu se culcase deloc.

Unde era?... Femeia își aruncă ochii pe fereastră; pe dealul din față se plimbă un stol de lumini mici și vioaie; care se mișcau, săltau, aci ascunzându-se, aci ivindu-se iarăși... Ieșiau de la înviere. Sura deschise oleacă fereastra; atunci auzi gemete înfundate la poartă. Înfiorată, coborî iute pe scăricică. Gangul era luminat. Ieșind pe prag, femeia fu izbită de o grozavă priveliște.

Pe un scaun de lemn, cu coatele pe genunchi și cu barba rezemată în mâini, sta Zibal. Ca un savant care, în amestecul unor elemente, ar căuta să prinză un secret subtil al naturii ce de mult îi scapă și-l necăjește, Zibal ține ochii ațintiți asupra unui lucru spânzurat, negru și inform, sub care, pe un alt scaun, la o potrivită înălțime, arde o făclie mare.

Zibal privește fără să clipească procesul de descompunere a mâinii ce desigur nu l-ar fi cruțat pe dânsul. - El n-auzise urletele de afară ale nenorocitului: era acum prea interesant ce vedea ca să mai auză. Zibal urmărise cu nesațiu toate contorsiunile, toate crispațiile stranii ale degetelor, apoi amorțeala cuprinzându-le încet pe unul câte unul - erau parcă labele unui gândac, care se zgârcesc și se întind, se agită în mișcări extravagante, tare, mai încet, încet de tot și apoi înțepenesc sub jocul unui copil crud.

Era sfârșit. Mâna cocea și se umfla încetinel fără mișcare.

Sura dete un țipăt.

"Leiba!"

Zibal îi făcu semn să nu-l deranjeze... Un miros gras de carne arsă se răspândea în gang; o fâșiitură se auzi și mici plesnituri.

"Leiba! ce e?" repetă femeia.

Se făcea ziuă bine... Sura se aruncă și trase bârna. Poarta se deschise de perete târând trupul lui Gheorghe spânzurat de brațul drept. Mulțimea sătenilor, toți cu făcliuțele de Paște aprinse, năvăli înăuntru.

"Ce e? ce e?"

Îndată înțeleseră ce fusese.

Zibal, care stătuse până aci nemișcat, se ridică grav în picioare. El își făcu loc să treacă, dând cu liniște lumea la o parte.

"Cum a fost pricina, jidane? întreabă unul.

– Leiba Zibal, zise hangiul cu tonul înalt și cu un gest larg, merge la Ieși să spună rabinului că Leiba Zibal nu-i jidan... Leiba Zibal este goi... pentru că Leiba Zibal a aprins o făclie lui Christos!"

Și omul plecă încetinel spre răsărit la deal, ca un călător cuminte, care știe că la un drum lung nu se pornește cu pasul pripit.

Note

1. În trecut, administrator de plasă.
2. Sumă de bani plătită la date fixe; de obicei, rata din arenda unei moșii.
3. Oameni importanți.
4. Arcuri de trasură.